LETHRICA

ÅRGANG 6, NR. 11 DE HISTORISKE FORENINGER I LEJRE KOMMUNE APRIL 2011

Lethrica-familien udvides

Fra dette nummer deltager Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner i bladsamarbejdet.

Det betyder et større blad til glæde for alle.

Vi byder de nye samarbejdspartnere velkommen.

Lejre Museum

Tadre Mølle

I øvrigt kan nævnes to personalhistoriske artikler, nemlig om Hans Storm Munch-Pedersen og om P. C. Pedersen.

Og så starter en helt ny serie om sagn og myter fra Lejreegnen.

Vi ønsker alle vore læsere en rigtig god sommer.

På redaktionens vegne

Thyra Johannesen

I DETTE NUMMER:

LEDER: Af Bent Gottfredsen	2
HISTORISKE ARTIKLER:	4
MEJERIBRUGET Af Olav Sejerøe	4
Møntfund fra Gl. Lejre Af Tommy H. Olesen	8
PERSONALHISTORISKE ARTIKLER	12
H. S. Munch-Steensgaard af Bent Gottfredsen	12
P. C. Pedersen af Karl-Johan Rubæk	21
SAGN OG MYTER	26
Trolden i Nellikehøj af Karin Gottfredsen	26
Tredobbelt mord Af Karin Gottfredsen	23
Bayers billeder Af Olav Sejerøe	30
Kend dine rødder Af Jens Jørgen Bangsgaard	31
Anmeldelse af Lejrebogen Af Bent Gottfredsen	34
NYT FRA DE HISTORISKE FORENINGER	35
Lejre Historiske forening	35
Egsnhistorisk forening Hvalsø	36
Bramsnæs Lokalhist. Forening	39
Nyt fra Lejre Museumsforening	40
Nyt fra Tadre Mølles Venner	41
Nyt fra Lejre Arkiverne	44
KOMMENDE ARRANGEMENTER	48

LEDER

Kære læser.

Du står nu med det første nummer af et helt "nyt Lethrica" i hånden.
"Nyt" fordi Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner nu også er gået med i bladsamarbejdet.

De tre gamle bladudgivere byder hermed de to nye samarbejdspartnere rigtig hjertelig velkommen.

Ved samarbejdet opnås betydelige besparelser. Først og fremmest bliver prisen på det enkelte blad væsentligt lavere takket være det større oplag, men samtidig opnår vi også store besparelser på forsendelsen med Post Danmarks nye takstsystem, ligesom bladets vægt og dermed sidetal kan øges.

På det redaktionelle plan mener vi i fællesskab at kunne producere et både større, bedre og mere indholdsrigt blad.
Samtidig får vi samlet annonceringen af de fem kulturhistoriske foreningers, Lejre Museums, Tadre Mølles og Lejrearkivers arrangementer på ét sted. Det er vi overbevist om vil være til fordel for alle.

Til gengæld vil der ske en indskrænkning i rubrikken "Nyt fra Foreningerne".
Fremover vil omtalen af afviklede arrangementer og generalforsamlinger blive mere summariske, med mindre der herunder måtte være stof af almen interesse.
På foreningernes hjemmesider vil man kunne finde referater, formandsberetninger, regnskaber, udførligere omtale af afviklede arrangementer, udtalelser o. s. v.
Medlemmer, der ikke har internetadgang, er velkomne at henvende sig til bestyrelsen i deres respektive foreninger for udlevering af ønsket materiale i trykt form.

Siden sidst
På museumsområdet er der rigtig dårlige nyheder fra Tadre Mølle, som netop har modtaget endnu et afslag på støtte til den meget påtrængende istandsættelse af møllen og laden, der skrider fra hinanden.
Situationen synes fastlåst, idet Staten som ejer ikke kan eller vil bidrage, og de private fonde ikke vil støtte statsejendom. En udvej kunne være at undersøge, om ejerskabet kunne overtages af Den selvejende institution Tadre Mølle. Herved ville man i det mindste kunne søge støtte fra den statslige pulje til vedligehold af fredede bygninger.
Den nye udstilling på Lejre Museum er stadig i planlægningsfasen, ligesom finansieringen endnu ikke er på plads.
I foreningerne har vi et stort ønske om, at der i den nye udstilling fokuseres på, at Lejre er af national interesse ligesom Jelling. Vel har vi ikke storhøje og "Danmarks Dåbsattest", men vi har større alder. Vi kan kalde os "Danmarks Vugge", og

hver eneste udgravning viser med haller, hegn og løsfund, at der er noget om snakken.
Lejresagnene er og bliver sagn, men de er ikke kommet af intet. De er ikke "røg uden brand".

På arkivområdet foretager kommunen i skrivende stund en høring om ny ledelsesstruktur og organisation. "Center for Kultur & Fritid, Bibliotek & Arkiv som én virksomhed."
Et stort flertal i Arkivstyregruppen er stærkt betænkelig ved en sådan administrativ sammenlægning.
Flertallet frygter, at arkivet bliver "lillebror" ved en sammenlægning - til skade for profil og identitet.
Flertallet påpeger, at arkiv og bibliotek beskæftiger vidt forskellige faggrupper. Det er væsentligt på arkivet at fastholde arkivfagligt uddannet personale.
Flertallet påpeger, at arkiv og bibliotek har vidt forskellige arbejdsopgaver.
Arkivet indsamler, registrerer, opbevarer og forsker. Dermed produceres viden.
Desuden kendetegner det arkiverne, at der traditionelt medvirker frivillig arbejdskraft i betydeligt omfang. *)
*) Høringssvaret kan ses på foreningernes hjemmesider i fuld ordlyd.

NB: Modtager du mere end ét blad, fordi du er medlem af mere end én forening, opfordrer vi dig til at give det til en nabo eller en bekendt. Måske får vi så et medlem mere i en af foreningerne.

Bent Gottfredsen

Lejre Historiske Forening

Egnshistorisk Forening for Hvalsø

Tadre Mølles Venner

Bramsnæs lokalhistoriske Forening

Lejre Museumsforening

For hurtig kommunikation og for at spare jeres foreninger for penge, send venligst jeres mailadresser til:

Lejre: annilejre@email.dk
Hvalsø: ole.theill@knudsen.mail.dk
Bramsnæs: blf.bramsnaes@live.dk
TMV: merkurbo@mail.dk
LMF: pdp@nmsmedico.com

Næste deadline for bidrag er 1. september 2011. Bidrag modtages gerne efter aftale med redaktionsudvalget.

HISTORISKE ARTIKLER

MEJERIBRUGET I ALLERSLEV OG OMEGN

Af Olav Sejerøe

Landboreformerne omkring 1800 satte gang i udviklingen af landbruget. Jorden blev udskiftet, mange gårde flyttede ud på deres marker, og produktionen steg. Man eksporterede især korn.

Med forbedrede transportmuligheder i form af jernbaner og dampskibe begyndte der i midten af 1800 tallet at komme billigt korn til Europa fra Amerika og Ukraine. Danske bønder begyndte derfor at omlægge produktionen fra korn til smør og kød.

Den enkelte bonde lavede dengang selv sit smør. Mælken blev sat i fade på en bjælke under loftet, ofte i stuen, så fløden kunne lægge sig øverst og kunne skummes af.

Mælkemængden var ikke stor, så der skulle samles mælk fra flere dage, før den kunne kærnes. Det smør, man fik ud af det, bondesmør, var ofte af en dårlig kvalitet.

På herregårdene havde man større mælkemængde og ofte mere renlige forhold, så herregårdssmør var af en bedre kvalitet og gav en bedre pris.

Det førte til oprettelse af fællesmejerier. Således opførte grevskabet Ledreborg i 1877 et privat vandmejeri i Allerslev for egnens mælkeproducenter. I et vandmejeri stod mælken i høje spande i koldt, helst rindende vand, hvilket gav en hurtigere og bedre udskillelse af fløden. Efter et døgns rolig henstand af mælken blev fløden afskummet med en flad ske.

Mejeriet på Munkedammen 34 i Allerslev havde en god placering ved Tokkerup å lige over for Favrbrogård.

Fællesmejerierne havde dengang 200 køer i gennemsnit pr. mejeri. Køerne fodredes hovedsageligt med græs. Det gav en rimelig produktion om sommeren, men en meget lille produktion om vinteren. Gennemsnitsydelsen var omkring 1.500 kg mælk pr ko. Mejeriet behandlede i starten omkring 300.000 kg mælk om året. Det er mindre end mælken fra et moderne malkekvægbrug i dag.

Chr. Bayers billede af Allerslev vandmejeri fra 1880

Allerslev andelsmejeri 1889 -1958.

I 1880'erne startede andelsbevægelsen. Det første andelsmejeri blev oprettet i Hjedding i 1882. I Osted oprettedes i 1887 andelsmejeriet Landmandslyst som det første andelsmejeri på Roskildeegnen. 1888 var det år, hvor der blev oprettet flest andelsmejerier i Danmark. Det år blev der oprettet 248 andelsmejerier.

I Allerslev stiftede man Allerslev andelsmejeri på et møde på Lejre hotel den 11 februar 1889. Man var 104 andelshavere med tilsammen 447 køer. Formand blev Ole Pedersen fra Allerslev. Han var formand frem til 1895. Fra 1895 – 1911 var der i alt 9 formænd. De fleste sad kun 1 år. Det må have været turbulente år for mejeriet. I 1911 valgtes Kr. Schnack fra Klostergården i Øm til formand. Han var formand i mange år.

Andelsmejeriet skulle ændres fra vandmejeri til centrifugemejeri. Det var forbundet med betydelige udgifter. Der skulle således foretages udvidelse af mejeriets bygninger, opføres dampskorsten og indlægges dampmaskine, dampkedel, centrifuge m.m. Derfor optog man et lån på 12.000 kr. i Bondestandens Sparekasse. Man lavede en aftale med Ledreborg, der gav andelsselskabet ret til at benytte de bestående bygninger og opføre de fornødne tilbygninger.

Det store fremskridt i mejeribruget var indførelse af den kontinuerlige centrifuge. Den blev konstrueret 1879 af L.C. Nielsen, Maglekilde Maskinfabrik, Roskilde. Med den fik man mere fløde ud af mælken, og mælken skulle ikke stå i et døgn for at afsætte fløden. Det gav en bedre smørkvalitet.

Da fløden blev fjernet mere effektivt, fik man tyndere skummetmælk. Den blev nedsættende kaldet "futmælk". Mange mente i starten, at futmælk var skadelig for mennesker og dyr. For at udnytte skummetmælken holdt mange mejerier grise.

På grund af bedre fodring og flere køer blev forholdene efterhånden for trange i de lejede bygninger, og man begyndte at undersøge mulighederne for at bygge et nyt mejeri. I 1917 havde man planer klar til et nyt mejeri,

Chr. Bayers billede: "Mejeriets svinehold."

men det blev udsat på grund af den første verdenskrig.
Lejekontrakten med Ledreborg for det gamle mejeri løb frem til 1920. Herefter overtog grevskabet bygningerne, der senere blev indrettet til katolsk nonnekloster.

Det nye Mejeri blev opført i 1920. Det er de bygninger, som i dag er kulturhuset "Domus Felix". Overgangen til kulturhus er glimrende beskrevet i "Letrika" af Tove Kistrup, Lejre arkiv i artiklen "Domus Felix, Fra andelsmejeri til kulturhus."

Grunden til mejeriet blev købt af Rasmus Rasmussen, Blæsenborg, for 50 øre pr. kvadratalen. Murermester P. Nielsen, Osted stod for byggeriet. Udgifter til bygninger og maskiner blev på i alt 195.000 kr. Det gav en stor rentebyrde, men det gik, da smørprisen var høj i begyndelsen af tyverne.

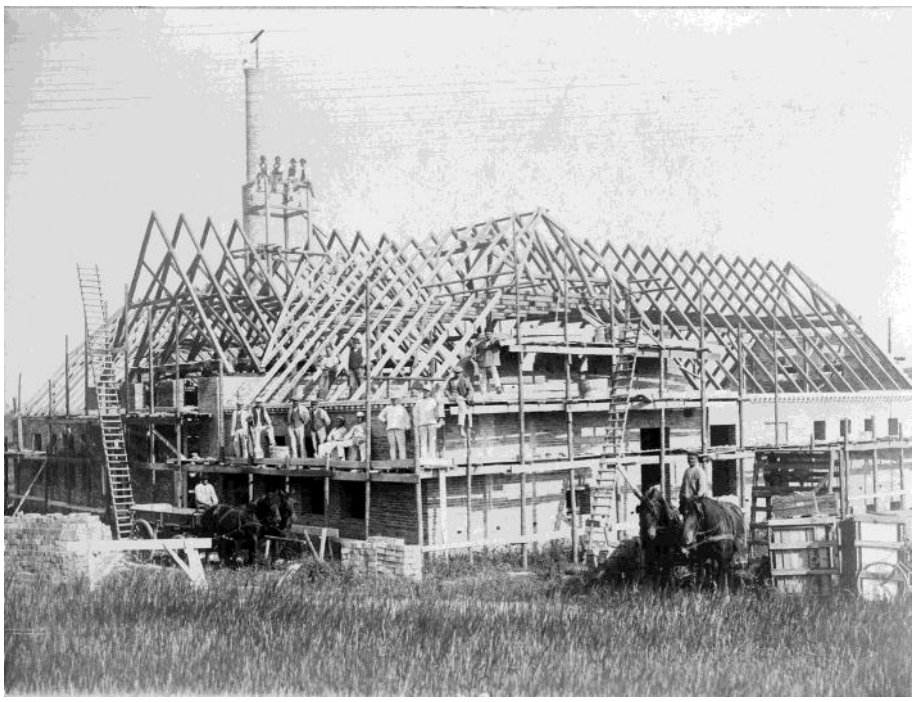

Det nye mejeri under opførelse i 1920.

Man havde først fået et tilbud på bygninger og maskiner på 135.000 kr., men tilbuddet var betinget af de aktuelle priser. Priserne steg kraftigt efter krigen, så da mejeriet stod færdigt, havde det kostet 195.000 kr. En del andelshavere nægtede nu at kautionere for mere end de 135.000 kr, som de havde givet tilsagn om. De mente, at bestyrelsen alene skulle kautionere for det, som lå over de 135.000 kr. Det ville bestyrelsen ikke være med til og sagde, at mejeriet så måtte blive et privat mejeri. Det fik alle andelshavere til at gå med til at kautionere for hele beløbet.

Mejeriets bestyrelse tog sig af mange ting.
For at hjælpe medlemmerne med at øge mælkeydelsen købte mejeriet i 1889 bogen "Vejledning for fodermidlernes anvendelse" af A. Svendsens fra Tune landboskole. Den blev udleveret gratis til andelshaverne.
I 1901 blev der indlagt telefon og opført et ishus.
Man afholdt fællesmøde med mejerierne Landmandslyst i Osted og Landmandshåb i Gevninge. Man vedtog at behandle hinandens mælk i tilfælde af driftsstop.
Mejeriet krævede, at andelshaverne brugte foderkager (rapskager). Mejeriet købte rapskager ind.

I starten kom foderkagerne til køerne til Lejre station. Godsvognen med foderkagerne blev kørt ind på et sidespor, og bønderne hentede så deres foderkager direkte fra godsvognen.

Senere byggede de tre mejerier sammen med Osager og Gevninge brugsforeninger et varehus til foderstoffer ved Lejre Station. Det lå op ad banen, der, hvor der nu er ungdomshus. Senere startede Lejre og Omegns Foderstofforening i bygningen og blev der, til den flyttede over på den anden side af Lejrevej.

I efteråret 1923 blev der indlagt elektricitet i mejeriet.

I 1928 besluttede man, at mejeriet skulle betale udgifterne til at få foretaget tuberkulinprøver af alle medlemmernes besætninger.

I 1930 købte og udleverede man professor Lars Fredriksens pjece "Vejledning i økonomisk fodring af malkekvæget".

Man tog sig også af små ting. Der var klager over drikkeri på mejeriet. Bestyrelsen forbød derfor mælkekuskene at have oplagret bayersk øl på mejeriet.

I 1939 ændres navnet fra Allerslev andelsmejeri til Lejre andelsmejeri.

I 1958 begyndte det er gå dårligt med Lejre mejeriets økonomi. I sommeren 1958 overvejede man en sammenlægning med mejeriet Landmandslyst i Osted, men dette blev ikke vedtaget.

Generalforsamlingen ønskede en sammenslutning med Kamstrup Andelsmejeri. Dette blev gennemført pr. 1. oktober 1958, og Lejre Andelsmejeri gik i likvidation.

10 andelshavere fra det nedlagte Lejre andelsmejeri gik til Landmandslyst i Osted

Den 20. december 1958 overtog fabrikant Felix Andreasen bygningen for 115.000 kr.

Udviklingen i mejeribruget er gået hurtigt. De fleste små andelsmejerier er nedlagt, også Kamstrup Andelsmejeri og Landmandslyst i Osted. Nu leverer de få mælkeproducenter, der er tilbage i Lejre kommune, deres mælk til et af de få store mejerier, der er tilbage på Sjælland.

Allerslev andelsmejeri skifter navn til Lejre andelsmejeri i 1939. Nu er det kulturhuset "Felix".

MØNTFUND FRA GL. LEJRE

Af Tommy H. Olesen og Tobias Bondesson

Gennem de sidste par år er der i og omkring Gl. Lejre fremkommet en del interessante mønter. Nogle er fundet under udgravning, og andre er fundet på almindelig mark. Men alle er fundet med detektor og ville helt sikkert ikke have set dagens lys uden dette hjælpemiddel. De mønter, som her beskrives nærmere, er ældre end middelalder, dvs. fra før 1050. Af middelaldermønter er der fundet over 60.

Romerske mønter:

Romerske denarer i sølv hører jernalderen til i Danmark. De blev ikke brugt som mønter, men snarere som betalingsmiddel i sølv (vægt), som råmateriale til smykker eller som amuletter.
Den ældste af de fundne mønter er en romersk denar, slået i år 73 e. Kr., under Vespasianus, der var romersk kejser fra 69 – 79 e. Kr.

1. Romersk denar (Vespasianus AD 73)

En anden romersk denar stammer fra tiden 141 - 161 e. Kr.. Den er præget i Faustina den Ældres navn, dog efter hendes død. Det var hendes mand, Antoninus Pius, som prægede den til minde om den fond for mindre bemidlede piger i Rom, som blev grundlagt efter hendes død.

2. Romersk denar (Faustina d. Ældre AD 141 – 161)

Arabiske mønter:

Den største gruppe mønter fra Gl. Lejre er arabiske dirhems i sølv, der hører vikingetiden til. Frem for alt finder vi fragmenter af sådanne, da de blev brugt i en vægtøkonomi og altså blev klippet i stykker for at opnå den nøjagtige vægt. En hel dirhem vejer ca. 3 gram og måler ca. 25 mm i diameter. Tidsperioden for de to hele og 30 – 40 klip af forskellig størrelse, strækker sig fra ca. år 700 – 950.

Den ældste er kun et fragment af en Umayyadisk dirhem, som ikke kan dateres nærmere end år 700 – 750.

3. Dirhemklip uden nærmere datering og prægningsby (AD 700 – 750)

Den næstældste kan man dog sige mere om. Det er et fragment af en ualmindelig mønt, sandsynligvis

præget i Jayy (i det nordlige Iran) af Abd Allah bin Mu'awiya mellem 745 – 748. Han var blodslægtning med profeten Muhammed og gjorde oprør mod de regerende Umayyad-kaliffer. Det banede vejen for Abbasiderne, som overtog magten i år 749.

4. Dirhemklip (Abd Allah bin Mu'awiya, sandsynligvis præget i Jayy i Iran AD 745 – 748)

Den yngste af de to hele mønter er en Samanidisk dirhem, præget i al-Sash (Tashkent i Uzbekistan) mellem 903 – 908 af Samanidfyrsten Amir Ismail bin Ahmad. Abbasidkaliffen er også navngivet på mønten – han hedder al-Muktafi billah.

5. Dirhem (Amir Ismail bin Ahmad, præget i Tashkent i Uzbekistan AD 903 – 908)

Den ældste af de to hele mønter, er præget i 813 af Abd Allah al-Ma'mun i Samarkand (Uzbekistan) – en af de vigtige byer langs handelsruten "Silkevejen", ca. 4500 km fra Gl. Lejre.

6. Dirhem (Abd Allah al-Ma'mun, præget i Samarkand i Uzbekistan AD 813)

Blandt de mange dirhems findes flere kaliffer repræsenteret, men der er kun ét navn, der stadig er alment kendt. Et af dirhemklippene bærer navnet Harun al-Rasid – kaliffen fra eventyret "Tusind og én nat". Jo, Gl. Lejre viser endnu en gang, at det er sagnlandet.

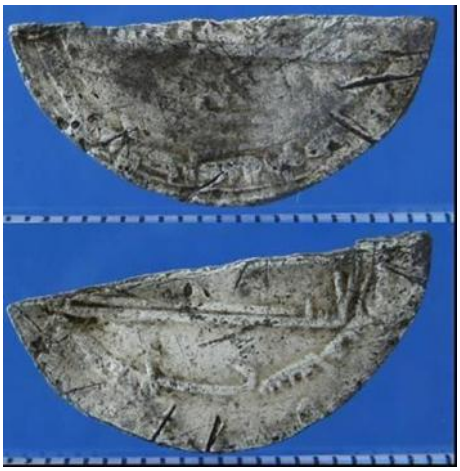

7. Dirhemklip (Harun al-Rasid, præget i Balkh i Afghanistan AD 798)

Byzantinske mønter:

Byzantinske sølvmønter fra vikingetiden er absolut ikke sædvanlige at finde i Danmark – med denne fra Lejre er man oppe på 30 stk. i alt. Så en Miliaresion fra Johannes Zimisces (968 – 976) i Konstantinopel må siges at være et sjældent fund.

8. Miliaresion (Johannes Zimisces i Konstantinopel AD 968 – 976)

Europæiske mønter:

Den mest interessante møntgruppe fra vikingetiden er vel de europæiske mønter, ikke mindst, fordi de alle er meget ualmindelige.

Den ældste mønt er en såkaldt denar, slået i Dorestad før møntreformen i 793 under Karl den Store (latin: Carolus Magnus), konge af Frankerriget fra 768 – til sin død i 814.

Avers (forsiden): CAROLUS, revers(bagsiden): DORESTAD. Karolingiske mønter, slået efter møntreformen i 793, er kendt i Danmark i et antal på ca. 75. Men karolingske mønter før møntreformen i 793 er meget sjældne. Der kendes i Danmark (inkl. Skåne og Schleswig) kun 5 stykker - og nu altså en mere fra Gl. Lejre. Og kun én er samme variant, så alt i alt en meget sjælden mønt.

9. Denar (præget i Dorestad før 793 under Karl d. Store)

Endnu en sjælden mønt er en såkaldt Carolus/ Dorestad efterligning, slået 790 – 800 et sted i Nordtyskland. Den er kendt i færre end 10 eksemplarer. Interessant i denne sammenhæng er også, at det faktisk er nr. 2 fra Gl. Lejre, idet man også fandt én under udgravningen af den første Lejrehal i 1980'erne.

10. Carolus/Dorestad efterligning (præget i Nordtyskland AD 790 – 800)

Endnu en denar fra Karl den Store er præget i Pavia i Italien omkring 794 – 814. Denne er også speciel, eftersom der kun er fundet ca. 75 karolingiske mønter i Danmark.

11. Denar (præget i Pavia i Italien under Karl d. Store AD 794 – 800)

En nordisk mønt fra perioden 825 – 840, sandsynligvis præget i Hedeby eller Ribe, hører også til sjældenhederne. Denne type kaldes Malmer KG5 og har på den ene side et mandsansigt med skæg og på den anden side en hjort. Færre end 50 eksemplarer af denne møntype er kendt.

12. Nordisk mønt - tegning venligst stillet til rådighed af Brita Malmer (sandsynligvis præget i Hedeby eller Ribe AD 825 - 840)

Men den mest sjældne mønt fra Gl. Lejre må være en penny fra Æthelstan d. I, konge af East Anglia 825 – 845. Dette fund må betegnes som en lille sensation, dersom det er den første af sin slags i Skandinavien og nr. 2 i verden. Der findes altså kun yderligere ét kendt eksemplar af denne mønt, og den har befundet sig på British Museum siden engang i 1800-tallet. Tidlige anglosaksiske mønter er generelt set uhyre sjældne i Skandinavien – fra før år 900 er kun fire andre stykker fundet i hele Danmark.

13. Penny (Æthelstan d. I, East Anglia AD 825 – 845)

Af danske mønter er fremkommet en penning, slået i Lund under Svend Estridsen (1047 – 1074). Det var under Svend Estridsens lange regeringstid, at de danske mønter kom i overtal som betalingsmiddel i Danmark.

14. Penning (præget i Lund under Svend Estridsen AD 1047 – 1074)

En anden dansk penning, en såkaldt Roskildemønt, slået under Hardeknud (1035 – 1042) er vel den eneste lokale mønt af de her nævnte. Af Roskildemønter, slået under Hardeknud, kendes fire typer, og denne er med den såkaldte "triquetra", også kendt fra Roskilde Museums logo.

15. Roskildemønt (præget i Roskilde under Hardeknud AD 1035 – 1042)

Den sidste mønt, som kun er et fragment og derfor ikke kan bestemmes med sikkerhed, er enten en engelsk longcross penny eller en nordisk efterligning, fra starten af 1000-tallet.

16. Longcross penny (eller nordisk efterligning fra starten af 1000-tallet)

Sammenfattende repræsenterer mønterne, der er fundet i Gl. Lejre, et meget specielt fundbillede, som kun findes på de mest betydningsfulde pladser fra jernalder/ vikingetid. Og dette billede bliver mere og mere tydeligt for hver ny mønt, vi finder derude.

Arkæologerne på arbejde

PERSONALHISTORISKE ARTIKLER

HANS STORM MUNCH-STEENSGAARD

En farverig person

Landsbylærer-Forfatter-Radiomedarbejder-Kirkesanger-Musiklærer

Af Bent Gottfredsen

Kort efter at jeg i 1969 var flyttet til Vester Såby, kom jeg for skade at afsløre mine mangelfulde litterære kundskaber ved ikke at kende til byens lokalt vidt berømte søn, forfatteren H. St. Munch-Steensgaard. Det var meget pinligt.

Der blev talt om Munch-Stensgaard med respekt, kærlighed og megen veneration. Han havde været elsket og afholdt, og det var tydeligvis forudsat, at alle, der havde børn, eller havde haft børn, kendte til ham, for han skrev "så spændende".

Altså måtte jeg se at få læst noget af ham, og lad det være sagt straks, at det med det spændende var helt rigtigt.

Lærerens nabo købmanden omtalte ham derimod lidt mere forbeholdent. "*Han var også kendt for sin gode appetit. Ja, han havde faktisk været en værre ædedolk*".

Vester Såby Skole bygget 1878 og nedlagt som skole i 1961 efter kraftige lokale protester.

Skolen i dag - og for 100 år siden. Læreren er H P Skjoldager

Ved oprydningen ved forretningens ophør viste det sig, at der havde været endnu en årsag til købmandens forbehold. Munch-Steensgaard havde simpelthen været en meget dårlig betaler.

Samtaler med flere lokale bekræftede til fulde, at læreren altid havde haft en dårlig økonomi.

Munch-Steensgaard i sin stue i 1926

Dette skyldtes nu ikke manglende indtægter, idet han foruden sin lærerløn inklusive bolig og et mindre tilskud fra et fond fra godset Åstrup "til lærerlønningernes forbedring" havde haft pæne indtægter fra sit betydelige forfatterskab samt honorarer fra Danmarks Radio m. m.

Nej, problemet var, at hans udgifter var for store. Dette medførte, at han søgte brændselshjælp, og at han ved sognerådets velvilje efterhånden kom mange måneder forud med sin løn og tilsvarende mange måneder bagud med sin skat. Sognet gav ham en meget langfristet afviklingsaftale med hilsenen, "*Jeg håber, De må leve længe*", hvilket stødte ham meget.

I 1926 var det rent galt. Han har skrevet veksler og lånt overalt, herunder på pantsatte livsforsikringer: I Roskilde Landbobank, Danmarks Lærerforenings Lånekasse, hos to private bekendte, og han har oparbejdet en stor regning hos købmanden. Kreditorerne begynder at advare hinanden. Alligevel giver han dyre gaver bl. a. til sine kreditorers børn. Påholdenhed lå ham fjernt.

Nu siger banken nej til at forhøje lånet, og Munch-Stensgaard skriver hjerteskærende meget velformulerede og lange breve til sine private kreditorer, sin nabo købmanden og til lånekassen.

"*Min hustru og jeg har siddet og drøftet vor miserable stilling, og er blevet enige om, at vi som vor eneste udvej til at redde den, må henvende os til Deres hustru og Dem. I denne sene nattetime sidder jeg da og søger at fremstille Dem sagen skriftligt, da------øjeblikkelig ruin------*".

Hans lange historie går kort ud på, at han havde regnet med en arv på 6-7000 kr, når hans svigerfar døde, men det trækker ud. Da han endelig dør, viser det sig, at arven kun er på 700 kr, og at der endda er et halvt års sagsbehandlingstid, før udbetalingen kan finde sted.

Nogle kreditorer er inde på at ville være langmodige, hvis fru Munch-Steensgaard "*fik lov at ordne hans pengesager. Hun er i enhver henseende en pålidelig og ærlig kvinde*". Den samlede gæld når til sidst op på over 7700 kr. Et formidabelt beløb. (Til sammenligning med nutiden kostede det dengang 15 øre at sende et brev. Udviklingen i portoen følger ganske godt prisudviklingen og inflationen).

Endelig går Danmarks Lærerforenings Understøttelsesudvalg ind i sagen på hans bøn om hjælp.

Vilkårene bliver hårde. Munch-Steensgaard sættes under administration. Det lykkes foreningen at få de

Munch-Steensgaard på sine ældre dage med den lange pibe, eleverne forærede ham
Arkivet i Hvalsø

private kreditorer og købmanden til at frafalde deres tilgodehavender og et advokatfirma til at undlade at gøre udlæg i bohavet, som var pantsat. Arven udbetales til udvalget.
Munch-Steensgaard må skrive under på, at gagen fremover indbetales til lånekassen, der direkte administrerer denne. Pantet på bohavet overføres til lånekassen, og han bliver "bedt om" at melde sig ind i en sygekasse. Sognerådsformanden forpligter sig til at indeholde skatten af gagen før udbetaling for at undgå restancer.
Endelig må Munch-Steensgaard skrive under på tro og love, at han ikke har skjulte gældsposter eller gør ny gæld.
Understøttelsesudvalget pointerer, at det hele er hans egen skyld, og at han "*skal sætte sin levefod ned, så han kan leve af lønnen*".
På denne måde afvikles hans gæld på fire hårde år.

Munch-Steensgaard var uhyre kreativ. Han var en god sanger og var kirkesanger i 1934. Han tog naturligvis en taxa frem og tilbage.
Violinspillet mestrede han så godt, at han mod betaling gav privatundervisning.
Han skrev prosa, men han var også en stor poet.
Hans mange sange til festlige og andre lejligheder er meget smukke og af kvalitet.
Her bringes hans hyldestsang til hjembyen Vester Såby, som han også selv komponerede melodien til. Sangen skrev han gerne i poesibøgerne.

Hans årlige udsmykning af skolestuen til julestue for børnene, deres forældre og andre beboere huskes stadig. "*Den var flot, fantastisk oppyntet!*" Dette gjaldt både mængden og kvaliteten af pynten.

Oppyntet var Munch-Steensgaards personlige ydre til gengæld ikke. Han beskrives som usoigneret med lange sorte negle, langt uklippet fedtet hår, og "*Han gik til købmanden i slåbrok*".

Munch-Steensgaards privatliv er et kapitel for sig. Han blev gift med den to år yngre Fanny Schultz i 1907. Da de ingen børn fik, adopterede de i 1915 et nyfødt barn fra Tårbæk, som fik navnet Hans Carl. Først som voksen fik Hans Carl at vide, at han var adoptivbarn.
Der var en dame mere i landsbylærerens liv, nemlig Henriette Lemkuhlen af tysk afstamning, født i 1907. Hun blev ansat som pige, flyttede ind ovenpå og endte som husbestyrerinde og Munch-Steensgaards faste elskerinde – de facto kone nummer to.
Forholdet resulterede i

sønnen Hans Heinrich – kaldet Hanse. Ægteparret Munch-Steensgaard adopterede Hanse.
Der blev ikke lagt skjul på noget. Faderskabet blev vedgået, efternavnet blev Munch-Steensgaard, og husbestyrerinden blev til Tante Nette.
Alle vidste alt, og ingen tog anstød af den populære lærers privatliv i den lille landsby.
Familien omfattede derfor en mand, to koner og to sønner med en halv snes år imellem.
Det var ikke dyrt at have pige i huset / husbestyrerinde dengang, men det har måske kostet lidt ekstra med to koner, så her kan være lidt af forklaringen på lærerens evigt dårlige økonomi.

Munch-Steensgaard med elever i 1926

Landsbylæreren

Den 10. marts 1880 fødtes en lille dreng i Jylland. Desværre døde hans far kort efter, men heldigvis var hjælpen nær, idet hans morbror, der var lærer, adopterede ham. Fra sin biologiske far fik han navnet Munch, fra sin adoptivfar navnet Steensgaard. Siden fik han tilladelse til at sætte en bindestreg imellem navnene. Drengen blev døbt Hans Storm og kaldtes Storm i familien.
Storm viste sig at have gode boglige evner, og han endte med at tage eksamen som lærer. Det var også en tradition i familien.
Han søgte og fik lærerembede i Jylland i Læsten vest for Randers og to eller tre andre steder.
I 1922 fik han embedet ved Vester Såby Skole. Her flyttede han så ind med Fanny og lille Hans Carl.
Dog måtte han love sin forgænger i embedet H. P. Skjoldager, der havde været lærer her fra 1876, at respektere, at egen, han havde plantet i skellet mellem skolen og købmandsgården, skulle have lov at stå. Det gjorde han gerne, da denne henstilling var indskrevet i skolens protokol til ihukommelse for Skjoldagers eftermænd.
I øvrigt flyttede Skjoldager ved sin fratræden over i naboejendommen "Lærer - enkesædet", så han kunne selv holde øje med sit træ.
Munch-Steensgaards forfatterskab gjorde, at han ofte sad og skrev til langt ud på natten, og så var det naturligvis ikke til at komme op om morgenen. Han kom gerne først op ved middagstid.
Det passede ikke så godt med børnenes mødetid.
Her må indskydes, at skolen havde to klasser. 1. og 2. klasse og 3. og 4. klasse. Munch-Steensgaard arrangerede det derfor således,

at de store underviste de små om formiddagen og han selv de store om eftermiddagen.

Det var ordensduksens opgave at sørge for, at ordningen fungerede. Larmede eleverne for meget kom Tante Nette ned og tyssede på dem. Det hjalp. Hun havde myndighed, selv om hun var rar, og læreren skulle jo ikke gerne forstyrres i sin søvn.

Var der nogle, der ikke lærte at læse i landsbyskolen, så lærte de det jo alligevel i 5. klasse på skolen i Kirke Såby. Der er dog enkelte eksempler på, at børn blev flyttet til privatskole.

Gamle elever betegner enigt deres lærer som rar, selv om han havde autoritet. "*Man gjorde, som han sagde, og han behøvede kun at sige det én gang*".

De kunne godt lide ham, men de omtaler hans lange morgensøvn med beklagelse. Desuden var de tydeligt optagne af hans sværhed, som ikke netop aftog med årene.

Dog kunne den rare lærer godt finde på at mobbe lidt.

Laurids kom fra Jylland, hed Schmidt til mellemnavn og talte ravjysk. Han var ikke så god til selv at regne i sin bog, navnlig når læreren ikke var der. Når Munch-Steensgaard så endelig kom ned og så, at Laurids bare sad og sov eller kikkede ud i luften, sang han: "*Hør, stop nu lidt Schmidt, nu går du for vidt Schmidt*." Det kunne Laurids ikke lide.

Munch-Steensgaard tog eleverne med på en årlig udflugt. Bortset fra et besøg i Helsingborg for at se det gamle fæstningstårn Kärnan gik turen altid til København.

Når det nærmede sig jul, samlede eleverne sammen til den årlige julegave. Det måtte gerne være noget, der kunne spises, f. eks. en gås, som kunne købes på en af gårdene.

Et år blev det dog til den næsten mandshøje lange pibe, som han siden altid røg på, når han altså ikke røg cigar.

Piben var altid tændt, når han kom ind i skolestuen. Med tidens og egen fylde fik han problemer med at nå helt ned og tænde den selv.

Lærerens ægteviede kone Fanny beskrives som rar, men lidt stille af sig. Kom man på besøg uden for skoletid, gav hun gerne småkager.

Munch-Steensgaard: BILLIG-BENTS BILFART

Naar en Kollega udgiver en Bog for Børn, er det med en vis Interesse, man griber den, og tillige med Forventninger om, at det »*denne Gang*« er lykkedes Forfatteren at skrive, saa Børn kan læse Bogen med Forstaaelse og Udbytte.

Ovennævnte Bog er — uden at Forfatteren har behøvet at ty til Urskovsrædsler eller fantastiske flyvende Uhyrer — en let og munter Underholdningsbog, som ethvert Barn, Dreng eller Pige, med Fornøjelse vil læse og more sig over. Kollega Steensgaard har med dette sit Opus 1 vist, at han formaar at skrive kvikt og fængslende for Børn og at kæde Handlingens forskellige spændende Episoder sammen med en behændigt slynget rød Traad: den engelske Lords Bil, i hvis Kuffert Billig-Bent kører det meste af Jylland rundt som blind Passager. Det er en Bog, som vil være sikker paa en Plads i Børnebibliotekerne.

N. M. G. i »Folkeskolen«.

Det er mig en Glæde at anbefale den som en god og fornøjelig Bog for Drenge i 10—12 Aars Alderen.

Bogen fortæller om en Fiskerguts vidunderlige Oplevelser, da han fra Vendsyssel kører Jylland igennem som blind Passager i Turistkufferten paa en velhavende Udlændings Luksusbil, og hvorledes han uset og ukendt af sine medrejsende giver dem mangen en Haandsrækning paa Turen.

Aage Dahl.

Anmeldelser

Således forløb H. St. Munch-Steensgaards lærergerning til beboernes almindelige tilfredshed frem til pensionen i 1951.

Derpå flyttede lærerfamilien Hans Storm, Fanny og Tante Nette til Villa Siesta på Stationsvej i Lejre. Her flyttede damerne ind i stuen og Hans Storm ind ovenpå, hvorfra han ofte i dagevis kun kom ned, når det var strengt nødvendigt, på grund af sin stedse større vægt.

H. St. Munch-Steensgaard døde den 23. marts 1954. Fanny og Tante Nette blev boende sammen til Fannys død 17. oktober 1959. Damernes indbyrdes forhold var glimrende. Herefter flyttede Tante Nette til Roskilde, hvor hun døde i 1997, 90 år gammel.

Forfatteren

Munch-Steensgaard var ikke tilfreds med blot at lære børnene at læse. Han ville også give dem noget spændende at læse i – og kunne det give en skilling, var den kærkommen, for lærerfamiliens forbrug var stort.

I familien mener man i dag ligefrem, at den dårlige økonomi var en væsentlig årsag til hans forfatterskab.

Dengang var der raske drenge og søde piger til, og de læste ikke de samme bøger. I hvert fald læste drengene ikke tøsebøger.

Munch-Steensgaard valgte at skrive for de raske drenge.

Fire bøger

Han debuterede med *Billig-Bents Bilfart* i 1927, der var blevet antaget af Jespersen og Pios Forlag, som herefter fortsatte med at udgive alt, hvad han skrev.

Bogen blev en stor succes. Den blev genudgivet adskillige gange og fortsat med *Billy Brooks Bent*.

I 1930 udgav han *Drostens Dreng* og slog hermed ind på den historiske genre, der fremover skulle blive hans foretrukne, om end ikke den eneste. Han forlod aldrig helt sin egen tids raske danske drenge.

Munch-Steensgaard var meget skrivende, bl. a. skrev han også sange, men det blev hans ikke mindre end 18 meget populære og læste drengebøger, der gjorde ham velkendt i samtiden.

Landsbylæreren kunne uomtvisteligt sin danmarkshistorie til fingerspidserne, men naturlig-

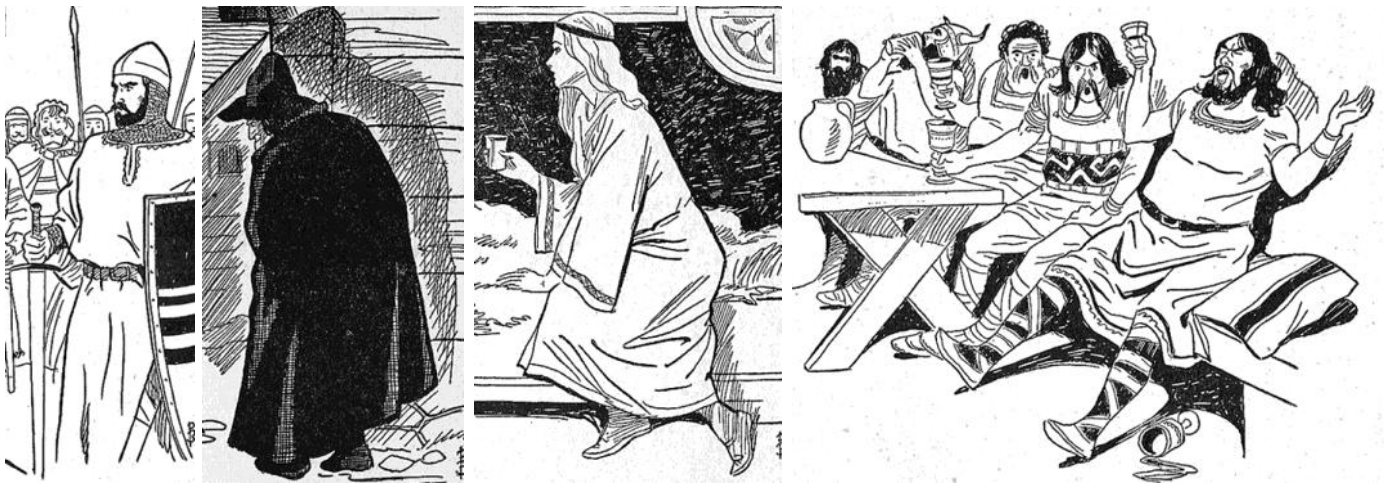

Fire tegninger: En ædel helt, en skummel skurk, en skøn jomfru, en flok fordrukne hedninger

vis med de opfattelser, holdninger og værdier, der var almindeligt accepterede i hans samtid. Han var udpræget nationalromantiker.

Desuden er det tydeligt, at han har læst faglig litteratur omkring den tidlige middelalder, venderne, skibstyper og lokalt omkring Roskildes historie.

Forfatteren lægger stor vægt på at fremstå som den belæste person. Han bruger jævnligt citater på latin, engelsk og tysk samt ord og begreber, som han er ganske klar over, at hverken hans unge læsere, og næppe heller den, der læser højt for dem, forstår. Den gode pædagog forsyner derfor sin roman med forklarende fodnoter. Det medvirker til at give hans romaner et præg af autenticitet.

Til gengæld kniber det ham grueligt at skille de forskellige tidsaldre fra hinanden. Han lader gladeligt bronzealderens lure gjalde i middelalderen.

Med romanen *Byens Vovehals*, der efterfulgtes af *Roskilderidderen*, når han nok sit højdepunkt.

Her er bogens helte naturligvis et par raske drenge, som læserne kan identificere sig med, men begivenhederne og det overordnede persongalleri er historiske.

Vi møder høvdingen og handelsmanden Vedeman fra Roskilde, der i den urolige tid med stridende kongsemner i 1151 danner sin brødreforening - det var først kun med medlemmer fra Roskilde, siden fra hele Sjælland - for at bekæmpe de stadigt mere pågående vendere, der benyttede sig af de urolige tider til at gøre strandhugst. I øvrigt var de selv hårdt pressede af tyske fremstød ind i deres land.

Handlingen er sort og hvid. Her er skønne møer og skumle skurke, ædle helte og hæslige fordrukne hedninger - nemlig venderne.

Dog forekommer der ganske enkelte hæderlige vendere. Det er dem, der har ladet sig kristne.

Bøgerne fik fine anmeldelser i pressen.

Radiomedarbejder

Munch-Steensgaard forstod at bruge "det levende ord". Det var også stort set alt, hvad tidens lærere havde af hjælpe-

BØGERNE OM FREDERIK

MUNCH-STEENSGAARD FREDERIK

Frederik er en rask og uforknyt Københavnsdreng fra Ryesgade a', der har været saa heldig at faa en Ferieplads i Jylland. Han skal imidlertid opleve mange *Eventyr paa Ferierejsen*, inden han naar frem. Han falder af Toget paa Sjælland, kommer i et forkert Tog paa Fyn og opholder sig længere Tid som Gæst hos Sognefogden i en lille fynsk By. Her viser han sig som en Dreng med Omtanke i Hovedet, idet det lykkes ham at afsløre de to Tyveknægte 'Blikhuden' og 'Fedevalde'. Omsider naar han sit Bestemmelsessted pr. Flyvemaskine, og her vinder den snarraadige og kvikke *Frederik* sig en Mængde nye Venner, kommer ud for adskillige mærkværdige Hændelser og faar Lejlighed til endnu en Gang at spi'le de to Tyveknægte et Puds.

»*Et Par charmerende Bøger, skrevet med et overdaadigt og pragtfuldt Humor — som skabt til at gøre Lykke hos enhver rask Dreng.*«

J. Winther.

H. ST. MUNCH-STEENSGAARD

Eventyr paa Ferierejsen Kr. 2,—, kart. Kr. 2,50
Frederik Kr. 2,—, kart. Kr. 2,50

JESPERSEN OG PIOS FORLAG

ROSKILDERIDDEREN

er den fra »Byens Vovehalse« kendte Vedeman, der atter leder sine Roskildebrødre mod Venderne, som han flere mange dramatiske Begivenheder bejeler.

Frederik

midler.

Han havde for vane at læse sine romaner op for eleverne undervejs i skriveprocessen for at se, hvad de synes om dem. De elskede det!

Herefter kunne han så ud fra deres modtagelse af kapitlerne tilrette dem. Han omtales af gamle elever som en meget levende fortæller og oplæser.

Det var nok også årsagen til, at han fik arbejde ved Danmarks Radios Børnetime som oplæser, navnlig af egne værker.

"*Da sad alle Vester Såbys børn som klistret til radioen for at høre deres lærer læse op!*", og de var meget stolte af ham.

Kendt og glemt

Lige så hurtigt som Munch-Steensgaard blev kendt som forfatter, lige så hurtigt blev han glemt igen.

Forklaringen herpå er meget enkel.

Han skrev drengebøger og ikke børnebøger, og de var meget tidstypiske.

Det samme gælder også hans historiske romaner med det efterhånden utidssvarende nationalromantiske billede af Danmarkshistorien.

Lokalt blev Munch-Steensgaard dog ikke glemt. Hans begravelse blev en af de rigtig store, og på sin grav på Såby Kirkegård fik han - som gravsten - en trappesten fra Vester Såby Skole.

Efterfølgende er hans gravsten blevet fredet for at mindes en "Fortjenstfuld person".

Og det var velfortjent!

Kilder: Dokumenter i boet efter købmand Erling Frederiksen Vester Såby. Kopier på arkivet i Hvalsø.

Personlige samtaler og notater gennem årene med nulevende og afdøde.

Blandt de sidste skal kunstmaler Ejnar Adam og købmand Erling Frederiksen nævnes.

Tak for hjælpsomhed til: Ole Holst, Bjarne Christensen, Laurids Nielsen og Jens Munch - Steensgaard.

Gravstenen – en trappesten fra skolen

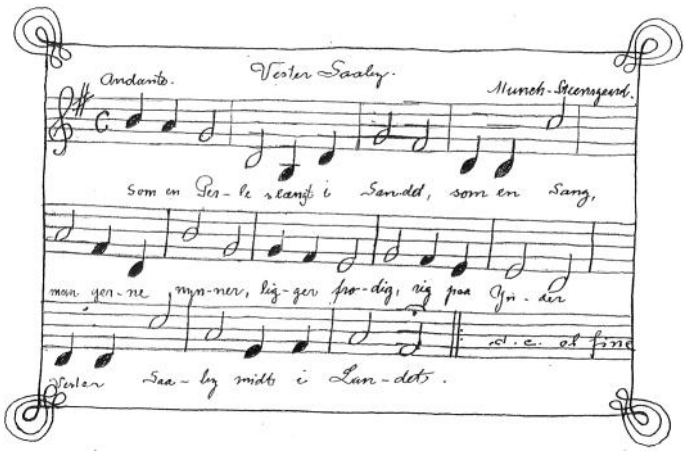

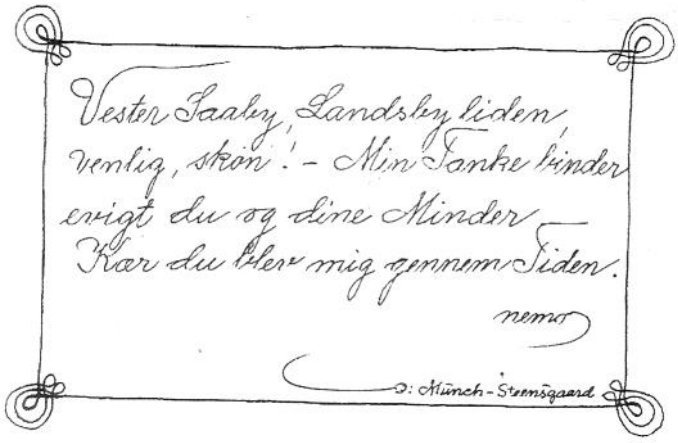

Vester Saaby Sangen

Som en Perle slængt i Sandet,
som en Sang, man gerne nynner,
ligger frodig, rig paa Ynder
Vester Saaby midt i Landet.

Smukt mod Aastrups store Skove
skraaner Byens grønne Agre,
gule Marker, Enge fagre.
Nær er Isefjordens Vande.

Gadekær og blanke Tage
blinker mellem Træer i Solen.
Og paa Hjørnet nær ved Skolen
Veje krydses, Biler jage.

Her er Byens Westend. - Trolig
Handel, Haandværk, Storagrarstand,
Rentiers, Raadets Formand
Bygger nær Justitsraads Bolig.

Ramme smukt om Sceneriet,
mens de Byens Grænser freder,
danner Gaarde, Parcelsteder:
Autoværksted, Mejeriet.

Damshøjgaard, Huslighedsgaarden,
Fuglsang – Vennelyst mod Vest med
Svenstedslille, Ballegaarden,
Præstholm, Søholm næst ved.

Christian Winther sang og sukked
her: ”Lad mig i dine Enge
fagre, grønne gaa til Senge,
naar mig Livets Lys er slukket.

Vester Saaby Landsby liden,
venlig, skøn! – Min Tanke binder
evigt du og dine Minder.
Kær du blev mig gennem Tiden.

Rådets formand er sognerådsformanden

Justitsråden er stiftsforvalter Oppermann fra Åstrup

Damshøjgård er i dag Skomagerkroen

REDAKTØR OG HUSMAND

af Karl-Johan Rubæk

Da mange husmandssteder var udstykket i så små parceller, at ingen familie kunne leve af jorden alene, var det mere reglen end undtagelsen, at husmanden havde et bierhverv.

Husmand Peder Chresten Pedersen, der levede fra 1886 til 1965, var da heller ingen undtagelse. Mere usædvanligt var det, at hans "bierhverv" var at være redaktør på et landsdækkende blad. Måske kan man sige, at husmandsjobbet blev et bierhverv til hans politiske interesse og redaktørjob?

Undertegnede stødte første gang på P.C. Pedersens navn i en bog om Husmandsskolen i Odense. Der stod, at næstformand i Henry George foreningen, husmand Peder C. Pedersen, Hvalsø, holdt festtalen i anledning af Henry George Foreningens 50 års jubilæum i Danmark. Min nysgerrighed var vakt, og et efterfølgende besøg på Hvalsø Lokalhistoriske arkiv gav et godt afsæt til at dykke ned i husmandens, må sige det lige ud, utroli-

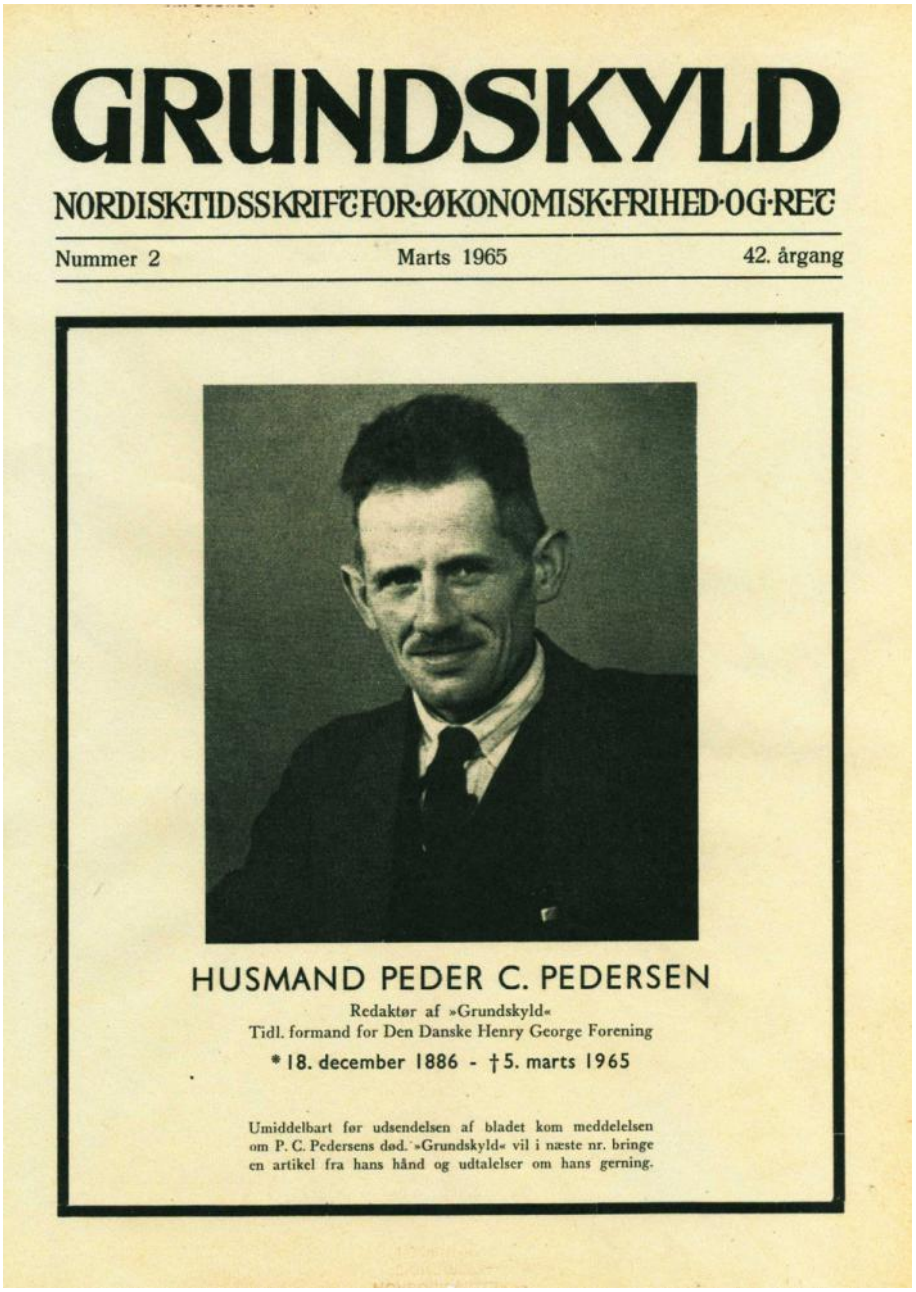

GRUNDSKYLD

NORDISK TIDSSKRIFT FOR ØKONOMISK FRIHED OG RET

Nummer 2 Marts 1965 42. årgang

HUSMAND PEDER C. PEDERSEN

Redaktør af »Grundskyld«
Tidl. formand for Den Danske Henry George Forening

* 18. december 1886 - † 5. marts 1965

Umiddelbart før udsendelsen af bladet kom meddelelsen om P. C. Pedersens død. »Grundskyld« vil i næste nr. bringe en artikel fra hans hånd og udtalelser om hans gerning.

Foto fra bladet GRUNDSKYLD marts 1965

ge karriere.

Barndom og skolegang i Kværkeby

Peder Chresten Pedersen blev født på "Grønnegaarden" i Kværkeby ved Roskilde 18.12.1886 som søn af gdr. Niels Peder Pedersen og Anne Marie Pedersen. Han havde fem søskende plus nogle halvsøstre fra et tidligere ægteskab, hvor

Niels Peders kone døde af TB. Også Niels Peder døde af den frygtede sygdom, da Peder var 11 år, så moderen fik nok at gøre med at opdrage de mange børn og passe gården.
Skolegangen for Peder var de ordinære 7 år på Kværkeby kommuneskole, Kirkevej 14. Huset ligger der endnu og har efter 1907 været missionshus og søndagsskole.
Pastor Biering stod for konfirmationen den 24. marts 1901 i Vigersted Kirke. I en spalte i protokollen over konfirmerede drenge står der om Peder: *Kundskaber mg? Og Forhold mg.*
Om det er karakterer fra skolen, hvor præsten også havde sin plads i skolekommissionen, eller de alene refererer til konfirmandundervisningen, vides ikke. Men Peders karakterer var i den øverste ende blandt de konfirmerede. Han havde let ved at tilegne sig "kund-skaberne".
Efter konfirmationen var Peder medhjælper på moderens gård, indtil han 17 år gammel rejste til Jylland.

Ud og tjene og på Vallekilde Højskole

Efter et år som karl på en gård i Lem i Vestjylland kom Peder på Vallekilde Højskole i Odsherred 1905 -1906.
Helt fra sin tidlige ungdom var Peder politisk interesseret og i øvrigt medlem af Venstres Ungdom.
På højskolen underviste en lærer Bennike, som havde været i USA og hørt filosoffen Henry Georges teorier om, at jorden ikke burde gøres til privat ejendom, men i stedet overlades til borgerne mod betaling af en afgift, grundskyld. Desuden omfattede teorien krav om total frihandel.
Peder Chresten Pedersen "købte" teorierne så meget, at han i 1919 var medstifter at partiet Danmarks Retsforbund og dermed forlod Venstre.

Bestyrer på forældrenes gård, ægteskab og gårdejer

Efter højskolen gik turen til forældrenes gård i Kværkeby, hvor Peder var bestyrer i årene 1906 til 1918. Det år blev han gift i Roskilde Domkirke med Astrid, hvis forældre havde købt en gård i Kvær-

Nørreskovhus på Bentsensvej 28, som det ser ud i dag,, hvor det er udflytterbørnehave for Settlement Askovgården.

keby et par år forinden. Også Astrid havde hørt om Henry George i skolen, idet hun i Tåstrup private Realskole havde haft den senere kendte retsforbundsmand Holger Egekvist som lærer.
Forinden giftemålet, havde parret købt "Ellegaard" i Lestrup ved Præstø. Her blev parrets to første sønner født, henholdsvis i 1919 og 1922.

Tidernes ugunst i 1920-erne

Gården i Lestrup var desværre købt under indtryk af landbrugets højkonjunktur under første verdenskrig. Så da markedet fik nedtur i begyndelsen af 20-erne, blev mange trukket med i faldet, således også Peder og Astrid. De fik nu at mærke alt det, Henry George havde advaret imod i hans verdensberømte bog "Fremskridt og fattigdom". Det samme, som vi netop har oplevet i mindre målestok: Højkonjunktur med pludselige fald.
1924 måtte parret sælge gården, og Peder fandt nogle midlertidige jobs i et par år, indtil der blev råd til at købe et mindre husmandssted ved Hvalsø.

Husmand i Kisserup, mælkekusk og meddeler

Den 1. august flyttede familien til et lille husmandssted på Kisserup Mark for enden af det, der i dag hedder Bentsensvej, altså nærmere ved Hvalsø end ved Kisserup.
Med til stedet hørte 1 hest, 2 køer, 2 grise og nogle høns. Ejendommen var på godt 3 tdl. plus noget forpagtet jord fra ejendommen ved siden af. Forpagtningsafgiften var 100 kr. om året plus et læs tørv til enken, der ejede jorden. Senere købte parret mere jord til, så der blev 10 tdl. samt noget mose.
For at få råd til at holde to heste måtte Peder hver dag rive 3 timer ud af dagskalenderen for at køre mælk til Hvalsø mejeri. Det gav dagligt en 5-6 kroner! (Minus udgift til heste og vogn).
Et andet bierhverv, som Peder påtog sig, var at være *lokalreferent* til Dagbladet i Roskilde. Engang en doktor Mørk havde jubilæum, skrev Peder et portræt af ham, som indbragte 11,25 kr. Eller lige så meget som 3 dages løn!
Ved siden af alle erhvervsaktiviteterne havde Peder kræfter til - på cykel og i tog - at tage ud og holde foredrag om Henry Georges teorier.

"Henry Georgemand" og foredrag på Vallekilde Højskole

I foreningsprotokoller for husmandsforeninger i Lejre Kommune nævnes ofte faglige foredrag og besøg af "en Henry Georgesmand". Sådan en mand var Peder C. Pedersen. Og han nøjedes ikke med det: Den 9. september 1934 holdt Henry Georgeforeningen stævne på Peders gamle højskole Vallekilde. Hovedtaler var Peder Chresten Pedersen, som talte over emnet: "Har skødehaverne krav på erstatning". Underforstået når og hvis al skat i Danmark bliver opkrævet som grundskyld.

Talen blev senere udgivet som pjece. Foreningen holdt landsstævne hvert tredje år den gang i 30-erne.

Bestyrelsesmedlem og skribent

Som en naturlig følge af sit engagement trådte Peder ind bestyrelsen for Henry George Foreningen.
Foreningsstifter Johannes Bjørner, 1859-1954, skrev om ham i "Henry George Foreningens pionerer": *Der er en husmand på Midtsjælland, der kører mælkevogn, og så er der et par professorer ved Københavns Universitet, som han kunne afløse, så kunne de køre mælkevogn!"*
Med andre ord havde Peder C. Pedersen ved selvstudier nået et niveau, så han var ligeværdig med boglærte folk. I 1938 udgav han skriftet "Husmændenes Socialøkonomiske Program og Vor tid".
I 1942 blev det til "Realkredittens Væsen".

Talerne på Fyns Husmandsskole

Den 12. september 1948 var Peder C. Pedersen taler ved indvielse af en talerstol i haven, der samtidig var et minde over tidligere forstander på Husmandsskolen, Jacob E. Lange, (Morten Langes far). Peder startede talen med at citere den tyske digter Heine: *Det er ikke mennesket, der griber en ide for at kæmpe for den, men ideen der griber mennesket, der tvinges til at kæmpe for den.* Jacob Lange blev som ung mand under et ophold i London grebet af Henry Georges teorier.
Peder C. Pedersens højdepunkt som taler indtraf også på Husmandsskolen 4 år senere:

Huset på Bentsensvej 11 i Hvalsø, hvor Astrid og Peder C. Pedersen boede ved hans død i 1965

Foreningens formand, civilingeniør Arnold Poulsen var pludselig død. Han skulle have talt ved 50- året for husmændenes vedtagelse af *Køgeresolutionen*. En resolution, som var helt i Henry Georges ånd. I stedet for Poulsen måtte Peder C. Pedersen træde til. Først gav han en karakteristik af Køge resolutionens fader, godsforvalter Sophus Berthelsen: *Tidligt så han, og mange gange har han påvist, at der allermest trængtes til et retsværn for samfundets ret, for de uvidendes, de umyndiges og de ufødtes*

ret. – Berthelsens tanker har vist sig at have livskraft, og det blev derfor for en stor del hans arbejde, vi bygger videre på, når vi arbejder for et samfund, der giver samfundet sit og den enkelte sit.

Talen kan høres i uddrag på et bånd, som Hvalsø Arkiv netop har modtaget fra Peders barnebarn Leif Pedersen. I øvrigt udsendtes talen den gang på "Radiofonien".

Samme år, 1952, valgtes Peder C. Pedersen som Henry George Foreningens formand.

Redaktør på bladet "Grundskyld" 1948-1965

I takt med nedtrapning af arbejdet med landbruget og mælkekørslen fik Peder tid til at påtage sig arbejdet som redaktør af foreningens blad "Grundskyld". Han afløste brandchef Folke Folke allerede ved dennes død i 1948. Og han blev på sin post lige til sin død i 1965.

De seneste år havde han hjælp fra Jørgen H. Kristensen, der boede i Lyngby.

I lange perioder befandt redaktionen sig i Aarhus, hvor også foreningens forlag havde til huse. Det betød mange rejser for Peder for at deltage i redaktionsmøder o.a. Han havde hverken kørekort eller bil, så det betød mange rejser med tog og færge.

Ved P.C. Pedersens bortgang i 1965

Ved Peders død i 1965 havde de lokale aviser, Dagbladet i Roskilde og Holbæk Amts Venstreblad kun små notitser om hans levned og begravelse.

Til gengæld må vi konkludere, at hovedstaden kendte ham bedre. Børsen skrev bl.a.:

Redaktøren af "Grundskyld", Nordisk Tidsskrift for økonomisk Frihed og Ret, Peder C. Pedersen er død godt 78 år gammel. Som få skyede Peder C. Pedersen offentlighed om sin person, men han blev alligevel et fremtrædende navn i den offentlige debat.

- Indlæg i dagspressen fra husmand Peder C. Pedersen, Hvalsø, var altid sikker på at blive læst med interesse på grund af indholdets tankegang og smukke sproglige formuleringer. Han virkede energisk for udbredelse af kendskab til læren, og han var til det sidste en årvågen kritiker af alle forslag vedrørende jordspørgsmålet.

Speciel tak til personalet på Lokalarkiverne i Lejre og Hvalsø, samt til Pedersens barnebarn i Silkeborg, Leif Pedersen, for støtte og oplysninger.

KJR

Kilder

Folketælling og konfirmandlister, Kisserup og Kværkeby 1886-1930

Fyns Stifts Husmandsskole, Carl Scharnberg m.fl. 1958

Nekrologer i Børsen og Grundskyld 1965

Avisomtale i Dagbladet og Holbæk Amts Venstreblad 1965

Retsforbundets tilblivelse, Viggo Starcke 1969

Erindringer ved Bent Pedersen (mellemste søn) ca. 1990

Notat på Hvalsø Arkiv, Mogens Underberg 2010

Erindringer ved Leif Pedersen (Bent Pedersens søn) 2011

Henry George Foreningens pionerer, Internettet 2011

SAGN OG MYTER FRA LEJREEGNEN

Sagn og myter fra Lejreegnen er navnet på en ny fast rubrik i Lethrica.

Her vil vi berette om egnens trolde, lygtemænd, nisser, spøgelser og røvere.

Vi lægger ud med troldene, for som alle stedfødte ved, har de altid været et stort problem her på egnen.

Derfor har vi længe gerne villet skrive om dem, men vi har svært manglet illustrationer, idet troldene er meget sky og ikke gerne lader sig afbilde.

Nu har vi dog fået løst problemet, idet vi har fået en aftale med tegneren Poul Holst Jespersen i Ny Tolstrup, der har et indgående kendskab til trolde.

Vi tror, at han langt ude vist er lidt i familie med dem.

TROLDEN I NELLIKEHØJ

Af Karin Gottfredsen

DING-DONG-DING-DONG!!!
Igen og igen forstyrres ærlige troldfolk af Ågerup Kirkes evindeligt bimlende klokker.
Hver evig eneste morgen vækkes trolden i Nellikehøj - på den anden side af fjorden - af larmen.
Her har han trofast passet sit arbejde med at værne om kostbare skatte lige siden Bronzealderen, og så belønner tidens mennesker ham med det værste, en trold kan udsættes for: Kirkeklokke - bimmel!
Det er uforskammet og respektløst, og en morgen bliver det Nellikehøjens vogter for meget.

NELLIKEHØJ lå nord for Vester Såby - helt tæt ved Landevejen lidt øst for Dyvelslyst-krydset.
Man kan se Ågerup Kirke fra stedet endnu i dag.
Højen blev "ambulance-udgravet" i 1933 af Nationalmuseet. Herved fremkom 7 rigt udstyrede grave fra Bronzealderen, indeholdende bl.a. 2 fingerringe i guld, 1 sværd, 4 knive, 1 bæltepla-de, 2 bøjlenåle og flere spiraler i bronze samt 70 små rør til at trække på snor fra store hængesmykker - også i bronze.

I hans lomme ligger en lille sten, som siden tidernes morgen bare har ventet på at vise sin helt specielle evne. Trolden går op på toppen af sin høj, hvorfra han med den opgående ildrøde sol i ryggen (sollys i øjnene er jo den visse død for trolde) kan se Ågerups kirketårn.

Med et fast greb tager han stenen op af lommen - den er helt skjult i hans store lodne hånd.

Han tager omhyggeligt sigte, og med al sin kraft - godt forstærket af sit afsindige raseri - slynger han den lille sten i retning mod nord-vest.

I samme øjeblik han slipper sit greb, sker det fantastiske: Stenen forvandler sig, blive kæmpestor og suser gennem luften som en komet for at knuse kirketårnet på den anden side. Trolden hopper og danser af fryd over endelig at blive fri for den infame klokkelarm - i al fremtid.

Men - ak og ve!

Enten var kastet ikke kraftigt nok, eller måske ramte en solstråle stenen i luften.

I hvert fald nåede den ikke sit mål, men landede i vandet med et ordentligt plask - midt i Tempelkrogen.

Her ligger den den dag i dag på det nu tørlagte land - og man kan tydeligt se troldens fingeraftryk.

Den har selvfølgelig fået navnet "Lommestenen".

Ågerup Kirkes klokker kan stadig høres fra dens intakte kirketårn.

Stakkels trold!

Og så må han yderligere lide den tort, at kedelige ornitologer, som tror, at alting handler om fjerkræ, hævder, at navnet skyldes, at der engang har siddet en lom på stenen.

Stenen hedder i dag MAGLESTENEN (den store sten) eller LOMMESTENEN.

Den ligger lige bag dæmningen over Tempelkrog - lidt vest for Elverdamsåens udløb, på det, der før inddæmningen var Brammernæsset. Stenen er fredet, idet den indgår i fredningen af Ryegård.Det er muligt at nå frem til Lommestenen - til fods eller på cykel - ad Isefjords-stien. Følg skiltene fra Ordrup landsby. P-plads ved Elverdamsvej.

Trolden

TREDOBBELT MORD I ELVERDAMSDALEN

Frit gendigtet efter sagnet af Karin Gottfredsen

Hr. Truels og hans hustru Fru Inger bor på en stor gård tæt på landsbyen Smidstrup. Det er en fornem gård i brændte sten, og der er velstand på stedet.
Deres ægteskab er beriget med tre dejlige og kønne drenge, som i alle måder er forældrenes fryd, og der udspiller sig et lykkeligt familieliv på gården.
En dag sker det værste, der kan overgå en far og mor: Drengene forsvinder sporløst, og lige meget hvor grundigt alle leder, er og bliver de tre små drenge som sunket i jorden.
Hr. Truels og Liden Inger, som moderen kaldes, sørger længe over tabet af sønnerne, men livet går videre, og familien forøges efterhånden med tre smukke piger, som bliver fars og mors øjesten og trøst i sorgen.

I en hule, godt skjult i Skideneng-skoven, ikke langt fra Sonnerupgård, bor nogle røvere. Det er dem, der i sin tid bortførte de tre stormandssønner. Disse oplæres i årenes løb i røverfaget, og de glemmer med tiden deres oprindelige ophav.

De tre søstre er efterhånden vokset til unge og fromme skønheder, som pryder den velstående storgård, og de er højt elsket af Hr. Truels og Liden Inger.
En smuk pinsemorgen begiver de tre piger sig af sted til Soderup Kirke, hvor de vil overvære Fromessen. Med sig har de deres lille hund, som springer omkring dem, til stor morskab for alle.
Da de når ned i bunden af Elverdamsdalen, hvor en bro fører over åen, springer nogle grumt udseende mænd pludselig frem fra buskadset. Pigerne stopper forskrækkede op, og det lykkes kun den yngste at undslippe røverne. De to ældste bliver dræbt på stedet og frarøvet alt af værdi. Ligene bliver skjult, inden morderne begynder forfølgelsen af den tredje søster.
Hun har søgt tilflugt i et træ et stykke på den anden side af åen og sidder godt gemt mellem løvet. Den lille hund er imidlertid fulgt efter hende og springer, glad gøende, op ad træet.
Røverne er derfor ikke længe om at hitte skjulet. Den bange pige bliver hevet ned, og her hjælper ingen kære mor. Hun lider samme skæbne som sine søstre, og røverne har fået et godt udbytte af deres udåd i form af smykker, sølv-skospænder og ikke mindst de offerpenge, pigerne havde haft med til messen i Soderup.

Igen er de hårdt prøvede forældre ramt af den forfærdelige ulykke, det er at miste deres elskede børn. Man forstår Hr. Truels og Liden Ingers store sorg - intet er som før på den store gård.

En tidlig morgen kommer en bissekræmmer til går-

den for at falbyde sine varer. Fru Inger lukker op for manden, og her genkender hun med forfærdelse en af sine døtres sølv -skospænder mellem sagerne.
Hun løber ind og vækker Hr. Truels, mens hun råber: "Stat op Hr. Truels! Her står en røver i vor gård – han har vor datters sølv-skospænder"!
Hr. Truels er ikke sen til at gnide søvnen af øjnene og komme på benene.
Manden når ikke at flygte langt. Han bliver overmandet og fængslet, men hvor meget han end bliver pint, røber han intet og tilstår intet.
Der bliver nu søgt mere intenst end nogen sinde, og det lykkes til sidst at finde røverhulen i Skideneng-skoven og pågribe endnu to røvere her.

Alle tre bliver nu lagt på pinebænken, og den tortur bliver for meget for den yngste. Han tilstår alt – også mordene på de tre piger. Samtidig begynder det at dæmre for de tre røvere, at de som børn var blevet bortrøvede af de gamle røvere, som nu for

længst var døde. Med hovedet på blokken udbryder derfor den ene af brødrene: "Tøv en liden stund, mens jeg siger min frændskab ud"!
Hr. Truels forstår nu, at døtrenes mordere er hans egne, for længe siden bortrøvede sønner, men de vækker ikke hans medlidenhed. Han afsiger selv dommen: "Stat op! Træk handsker på! De røvere har så hård en hals"! Bøddelen hugger hovedet af dem alle tre.

Fakta:
Skideneng-skoven hedder i dag Enghave Skov.
Hvor banen krydser Elverdamsåen, lå i Sonnerup sogn to kilder og i Hvalsø sogn én kilde – alle kaldet "Jomfrukilderne".
Brokker af munkesten er fundet ved Smidstrup, hvor også marknavnet Hr. Truels Led findes.
På Hvalsø Kirkegård er fundet et middelalderligt segl, som bærer familienavnet "Truelssøn".
En folkevise knytter sig til sagnet, men findes kun som brudstykker.
Historien er et vandresagn, der i Danmark kan henføres til otte forskellige lokaliteter, og som angiveligt stammer fra Östergötland i Sverige.

Materialet er indsamlet af førstelærer C.M. Carlsen, Hvalsø og findes som kopi på Arkivet i Hvalsø.

BAYERS BILLEDER

Af Olav Sejerøe

Udsigt fra Lejre Station

Bayers billede fra den 29 juni 1895 viser udsigten mod syd fra den nyopførte Lejre Station.
Man ser Allerslev Kirke i baggrunden. Mellem stationen og kirken ligger Hvilehøj ensomt på en mark.
Der er ikke længere udsigt fra stationen til kirken. Udsigten er spærret af bebyggelse på Lejre Bygaden og høje træer i haverne. Hvilehøj ligger nu i en have i bebyggelsen, som det ses på nutidsbilledet.

Hvilehøj for godt 100 år siden

Hvilehøj i dag

KEND DINE RØDDER

Af Jens Jørgen Bangsgaard

Vi har alle et sted, som *"vi kommer fra":* En gade, en by, et sogn eller et kvarter, som er blevet vores udgangspunkt i livet. Mennesket har gennem tiderne haft en naturlig nysgerrighed efter at kende sine rødder. I dag er interessen for slægtsforskning større end nogensinde.

Det har i mange år været kendt – og anerkendt – at det på mange måder er sundt at kende sine rødder. Det er stadig god latin, at det er gavnligt, både fysisk og mentalt, at vide, hvor man kommer fra. Når jeg formulerer mig som i overskriften, mener jeg med udtrykket *rødder* såvel éns biologiske herkomst som éns åndelige tilhørsforhold.

Mange af os, - vel de fleste – vil uden videre være i stand til at fastslå vore fysiske rødder 2, 3, 4 generationer tilbage. Enkelte vil være i stand til at gå 2-300 baglæns i stamtavlen. Nogle få vil være i stand til at finde familiens, slægtens rødder flere hundrede år bagud. Enten vi synes, det er meget eller ej, skal det med, at somalierne for eksempel kender forfædrene omkring 20 generationer bagud. Somalierne, der langt overvejende er muslimer, hævder at nedstamme direkte fra profeten Muhammed.

Det er i øvrigt almindeligt i andre lande – både i de andre nordiske lande og i landene syd for os – at man kan føre slægtens spor længere tilbage end her i Danmark, hvorfor ved jeg ikke. Men tænk eksempelvis på en islandsk saga!

Den tyske digter *Goethe* sagde en gang: "Den, som ikke kan føre sit regnskab over 3000 år, lever fra hånden til munden".

Nu traf det sig sådan, at jeg var på ferie nogle dage på min barndomsegn her i sommer. Næsten hele min slægt bor der stadigvæk, og mine aner er begravet der. I min korte ferie kørte jeg rundt fra den ene kirkegård i Thy til den anden. Jeg vidste på forhånd, hvilke steder jeg skulle lede for at finde mine forfædres og –mødres gravsten.

Det var ikke videre svært: To store, frodige og velhavende bondeslægter. Den sidstnævnte egenskab afslørede sig i stenenes størrelse og udformning. Mange af disse begravelser er rene klenodier for en slægtsforsker. De oplysninger, man ikke kan få ud af stenene, må man finde frem til i Landsarkivets gamle kirkebøger og andre arkivalier, her: Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm.

Inden du går så vidt, vil et besøg på et af de Lokalhistoriske arkiver her i Lejre, f. eks. i Lejre by, overbevise dig om, at disse arkiver kan yde langt større hjælp i slægtshistorisk sammenhæng, end man egentlig går rundt med

en fornemmelse af.

Kirkebøger for det pågældende sogn fra de seneste 100 år ligger i sognepræsternes brandsikre skab. Det er dog et uomgængeligt krav, at du får en aftale, hvis du er ude efter noget bestemt i disse kirkebøger. Kirkebogsstudier på landsarkiverne er et meget spændende område af slægtsforskningen og – ikke mindst – af slægtsgårdsforskningen.

Ofte indleder gravstenen med af fastslå familiefaderens position i samfundet. Derunder kommer så *hans* fornavn, mellemnavn og efternavn, hvornår han er født, og hvor og hvornår han er død. Meget ofte endda er gårdens navn med på stenen, i hvert fald hvis der er tale om en slægtsgård. Hustruens navn – måske endog hendes fødenavn (ungpigenavn), hvornår hun er født og hvor. Stenens inskription fortæller også, hvornår og hvor hun er død. Er hun af gårdmandsfamilie, står der ofte, hvad hendes fødested hedder.

Den helt aktuelle årsag til, at jeg hurtigt måtte genopfriske min gamle interesse, var, at min yngste datter (der gik i 2. g) en dag kom hjem og fortalte, at hendes historielærer havde pålagt dem alle i klassen at lave en kort anetavle, - om jeg ville hjælpe hende?

En kæmpegevinst i dette arbejde ville det være, hvis anerne havde gjort sig nogle notater ved et livs mærkedage. Helt fint ville det selvfølgelig være, hvis nogle blandt forfædrene systematisk skrev dagbog. Så er slægtsromanen allerede ved at tage form! Lyt til, hvad slægtens gamle kan fortælle. Få også fat i (naturligvis i fotokopier) dåbsattester og vielsesattester. Et slægtsforskningsprogram i vores pc gjorde arbejdet sjovt samtidig med, at vi opnåede en systematik og en overskuelighed, der fik os til at gå videre. Vi stoppede ikke ved de fire generationer. Hjulpet af elektronikken fortsatte vi. Pc-programmet stillede et skema op for hver person.

Har du ikke lyst til at købe et slægtsforskningsprogram, kan et gængs tekstbehandlingsprogram udmærket træde i stedet. Er der ikke en computer i familien ja, så går det alligevel. Til ovenstående skema kan du eventuelt tilføje: *Har den aktuelle person skrevet dagbog eller gjort regelmæssige notater?*

For at kunne lave "mine børns anetavle" var det også nødvendigt at få min kones "rødder" inddraget ved siden af mine egne aner. En embedsmandsslægt har i hvert fald én ting fælles med en thylandsk bondeslægt: De har i det mindste ikke tidligere haft nogen afskrækkende geografisk mobilitet.

Lige så mentalt sundt det er at vide, at du er et led i en lang kæde, lige så afstressende og interessant er det som regel at finde frem til éns fortid. Man løber helt sikkert ind i en masse gode historier.

Problemerne omkring gotisk skrift melder sig måske, især hvis du vil mere

end 4 generationer tilbage. Gammel dansk og tysk håndskrift brugtes officielt omtrent frem til det 20'århundrede, dvs. primært i kirkebøger og ved folketællinger samt i andre faktuelle tekster, indtil 1870, hvor man gik over til vore dages latinske skrift.

På side 175 i den norske roman 'Sofies verden', som blev udgivet af Høst & Søns Forlag i 1991. skriver forfatteren og idéhistorikeren Jostein Gaarder "... kun på den måde bliver du et menneske. Kun på den måde bliver du mere end en nøgen abe. Hun - Sofie - var begyndt at forstå, hvor væsentligt det var at kende sine historiske rødder. Selv var hun ikke andet end et tilfældigt menneske. Men hvis hun kendte sine historiske rødder, så blev hun lidt mindre tilfældig. Hun ville ikke leve mere end nogle få år på denne planet, men, hvis menneskehedens historie var hendes egen historie, så var hun på en måde mange tusinde år gammel!"

AKTIVITETER PÅ TADRE MØLLE 2011

30. 4.	Valborgaften på Tadre Mølle kl.18-21
8. 5.	Krible-krable-dag kl. 10-12
19. 6.	Dansk Mølledag kl. 11-16
26. 6.	Kildemarked kl. 10-16
4. 7.	Håndværksdagene begynder og varer i to uger
17. 9.	Plantemarked kl. 12-15
18. 9.	Krible-krable-dag kl. 10-12
17.10.	Efterårsaktiviteter til og med fredag den 21.10
4.12.	Julemarked kl. 10-16.

Møllen er åben:
i påsken fra den 21.4. til den 25.4.,
alle lør-, søn- og helligdage
fra den 1.5. til den 30.6.,
weekenderne den 6.-7. og 13.-14. august
samt i skolernes efterårsferie
uge 42 (17.-21.10.).

Skulle nogen have lyst til at se, hvad møllens laugsmedlemmer foretager sig, er man velkommen til at dukke op på møllen kl. 19 den første mandag i hver måned, hvor der holdes laugsmøde. I maj og august er det dog den 2. mandag, og i december er der ikke møde.

ANMELDELSE

LEJREBOGEN 2010

redaktion Robert Dumong

Af Bent Gottfredsen

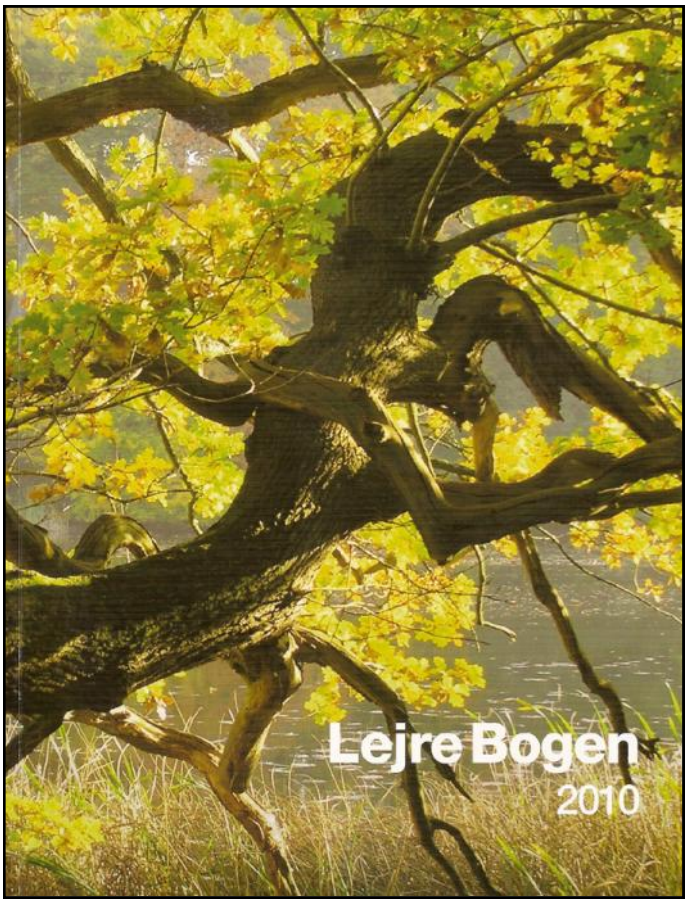

"LejreBogen 2010". Det lød som noget om Lejres historie. Den måtte jeg altså have.

Den indeholder da også meget om historie, men dertil kommer artikler fra dagens Lejre om åndsliv, erhvervsliv, kulturelle og sociale institutioner m. v.

Bogens hovedforfatter er Robert Dumong, som har udgivet den på egen regning og risiko.

Dertil kommer en række gæsteskribenter. Et udmærket initiativ.

Bogens artikler er af meget blandet kvalitet. De bedste bidrag står gæsteskribenterne helt klart for.

Særlig interessant er et fremragende tidsbillede givet af det tidligere kommunalbestyrelsesmedlem i Lejre Geir Helgesen i Tilflytter/Fraflytter – Glimt fra 20 spændende år i Lejre.

Robert Dumongs eget bedste bidrag er artiklen om slægtsgården Kildebækgård og Dinesenslægten.

Den er virkelig læseværdig, mens andre af hans artikler indeholder mindre stof af nyheds interesse.

Bogen har nogle meget fine tegninger af Karsten Heising samt gode fotografier af Olav Sejrøe.

Det fremgår af titelbladet, at bogen har haft en korrekturlæser. Hun kan nu ikke have haft ret lang tid til arbejdet, for "LejreBogen 2010" nærmest vrimler med irriterende småfejl som stavefejl, anslagsfejl og manglende konsekvens i indholdet. Hvor ligger mon "sær øse" eller "Ramse Herred"?

Det er rigtig ærgerligt!

NYT FRA FORENINGERNE

Formand: Karl Frandsen, Hvalsøvej 23, Osager, 4320 Lejre, *tlf.* 46497483,
E-mail: karlfrandsen@dlgmail.dk
Hjemmeside: www.lejre-historiske-forening.dk

For øjeblikket er vi meget optaget af at komme med input til museets udvikling. Vi er overbeviste om, at Lejreområdet har været et kraftcenter i perioden fra år 500 - år 1000, og vi vil gerne se området som et nationalt forsknings - , formidlings - og videnscenter. På den måde håber vi at kunne tiltrække såvel offentlige som fondsmidler.

Der er så mange ting i fund, sagn og notater, der tyder på, at området er unikt i national sammenhæng.

Derfor søger vi nu også om, at det, der er fundet, bliver markeret i terrænet, ligesom der bliver lavet oplysningstavler og foldere, til gavn for den lokale befolkning og turister.

Vi er også meget optaget af at få lavet bevarende lokalplaner i vore smukke landsbyer, men her har vi behov for hjælp fra kommunen, der har begrænsede ressourcer til den slags.

Vores generalforsamling havde 65 deltagere. Alle på valg blev genvalgt til endnu en periode. Vi har nu 260 medlemmer og en pæn formue. Efter generalforsamlingen viste Tommy de fund, han har gjort i 2010, og Elsebeth og Jørgen lavede skyggespil om Beowulf - kvadet. En rigtig god aften.

Vi forsøger at lave 5-6 arrangementer om året. I foråret havde vi et foredrag om stenalderen, og når dette læses, har vi haft et arrangement om bronzealderen. Så mangler vi jernalderen. Men den periode før sagntiden finder vi - som nævnt ovenfor -ikke særlig meget af i vores område. Derimod er der meget om godssamlingstiden, da godserne jo er der endnu. Der sidder nogle studiegrupper og arbejder med disse. Måske kan vi senere få dem til at fortælle om deres arbejde.

Vores udflugt bliver den 15. maj. Vi skal til Kertemindeegnen, hvor vi skal se Johs. Larsen museet med malerier af de fynske malere - Johs Larsen, Frits Syberg, Peter Hansen, men også Swanerne. Desuden skal vi se udstillingen ved Ladbyskibet med udstilling om Vikingetiden samt have en guidet tur på Hindholm med Fyns Hoved. Nærmere senere.

Den 15. juni skal vi besøge Hestemøllegård med dens mange kilder. Ejeren Ole Olsen vil fortælle om møllens historie og vise os kilderne, som er unikke for området.

Den 16. august tager vi til Farum, hvor vi skal gå på oldtidsveje, bese oldtidshøje og selvfølgelig også natur.

Som andre år prøver vi at promovere Lejreområdet ved at deltage i guidede ture for den lokale befolkning og turisterne

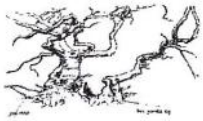

EGNSHISTORISK FORENING FOR HVALSØ

Formand: Bent Gottfredsen, *tlf.* 46492663, *E.mail:* vs.gl.smedje@gmail.com
Hjemmeside: www.egnshistoriskforening-hvalsø.dk

Afholdte arrangementer

Se på landbrug – gå i skoven

I samarbejde med de to andre historiske foreninger og Skov- og Naturstyrelsen har der været afholdt først en ekskursion i Bidstrupskovene og siden et foredrag på Felix med titlen Se på landbrug – gå i Skoven med landinspektør Niels Christian Clemmensen fra Kulturarvstyrelsen som formidler.

I skovene besigtigede vi højryggede agre, bronzealderagre og en gammel fægang.

Foredraget koncentrerede sig stærkt om de nye reliefkort, der viser os skovbunden uhyre detaljeret uden hensyn til vegetationen. Her har forskerne fået et fantastisk hjælpemiddel til registrering gamle agre, veje og høje.

Neandertalerne i Ejby og Kornerup Søs historie

Lis Højlund Petersen fortalte om resultaterne af de udgravninger, geologer fra RUC har foretaget i kystskrænten ved Ejby Ådal i fortsættelse af Erik Madsens udgravninger fra 60′erne.

De daterer ved Risøs termoluminescensmålinger den gamle strandbred i ca. 10 meters højde, hvor Erik Madsen udgravede tre primitivt tilvirkede flintredskaber ”in situ”, til Eemtid, ca. 121 000 år og ca. 140 000 år før vor tid.

Neandertalredskab

Se flere billeder på foreningens hjemmeside (billedgalleriet)

I tilgift lykkedes det at bestemme karakteristiske pollen fra samme noget lunere tidsperiode.

Herefter står det helt klart, at Erik Madsen og geologerne havde ret, da de allerede dengang daterede flintredskaberne til Eemtid, og at arkæologernes skepsis var umotiveret.

Disse burde derfor få en fremtrædende hædersplads på Nationalmuseet, men det kræver, at museet har det fornødne mod til at beklage tidligere medarbejderes holdninger.

En sund kritisk holdning er en sand akademisk dyd, mens dumstædighed kun falder tilbage på sine ophavsmænd.

Endvidere fik vi af geologerne dateret **gennemgravningen af Langvadå-systemet gennem Kornerup Sø til ca. 850**, hvilket er meget interessant i relation til Lejre og Lejresagnene.

Kun en stærk centralmagt

over et stort område kunne magte at styre et sådant kæmpestort anlægsarbejde, og kun et mølleanlæg kan give en rimelig forklaring på det.
Årstallet passer næsten forbløffende godt med Danmarks ældste daterede mølleanlæg fra Jylland – ved dendrokronologi.

Besøg i Tveje Merløse Kirke

I den spændende frådstenskirke fra ca. 1090 fik vi en grundig rundvisning af Karsten Schølling ude og inde med beretning om arkitektur og historie.
Vi fik endda lov til at komme op i det ellers ikke tilgængelige herskabspulpitur, hvorfra organisten spillede for os.

Se nærmere på hjemmesiden.

Referat fra generalforsamlingen

Generalforsamlingen den 22. februar afholdtes vanen tro på Gundestedgård.
Vi startede som noget nyt med fællesspisning af revelsben med surt og brød for egen regning, 5o kr. Gundestedgård sponsorerede drikkevarerne.

Vi spiser gnaveben

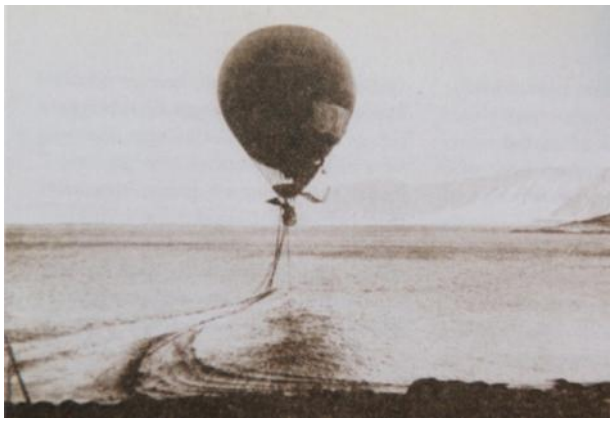

Ballonstart

Dette fik et så hyggeligt forløb, at vi gentager næste år.
På selve generalforsamlingen godkendtes beretning og regnskab, og kontingentet fastsattes uændret.
Bestyrelsesmedlemmerne Ole Theil Knudsen, Anni Druedahl, Birte Lund Hansen og suppleant Hans Cornelius genvalgtes, ligeså revisor Karsten Druedahl.

Efterfølgende fortalte formanden om sit besøg på Svalbard med hovedvægten lagt på historien fra vikingetid til i dag, men naturen og dyrene blev ikke glemt.
Særlig omtale fik Andrées tragiske ballonfærd i 1897.

Se nærmere på hjemmesiden. Her ligger formandsberetning regnskab og referat.
Medlemmer, der ikke har adgang til hjemmesiden, er velkomne at henvende sig til bestyrelsen for at få materialerne på skrift.

Kommende arrangementer

Valborgaften på Tadre Mølle

Lørdag den 30. april kl. 17.30 til ca. 21.
Vi pynter og rejser majstangen
Mens stangen pyntes, er der gamle lege for børn og barnlige sjæle
Sawarabykoret synger foråret ind og hjælper os med at synge et par sange i fællesskab
Formanden fortæller lidt om majtraditionerne
Hvalsø Folkedansere ledsaget af spillemænd giver opvisning og instruerer.

Tegning af Karin Gottfredsen

Hele aftenen:
Bålet blusser, møllen kører, og Tadre Mølles Venner sælger mad og drikke til rimelige priser.
Tag blomster med til majstangen!

Historisk ekskursion til Tissø-egnen

Guder og stormænd ved Tissø og ***Vikinger fra Vestsjælland ofrede mennesker***
- et par spektakulære avisoverskrifter, som nok kan påkalde sig opmærksomhed !

Egnshistorisk Forening for Hvalsø arrangerer en udflugt til en af Nordeuropas rigeste samfund fra sen jernalder og vikingetid. Stormandsgården kan måle sig med kongehallen ved Gl.Lejre. Det største guldfund fra vikingetiden, en guldhalsring på 1,8 kg, blev gjort her i 1977 og kan i dag ses på Nationalmuseet. Handelspladsen og offerstedet kunne besejles ad Halleby Å.
Lederen af besøgscentret Fugledegård, Ole Rasmussen, vil guide os rundt på området.

Undervejs til og fra Tissø besøges to af egnens markante kirker: Holmstrup og Sæby.
Den første, som har spillet en stor rolle som valfartskirke, betegnes som "et lille mesterværk, en gotisk domkirke en miniature". Den sidste kirke, der har relationer til Hvideslægten, rummer formentlig Sjællands ældste kalkmalerier (o.1125), mest kendt er det imponerende maleri i apsishvælvingen.

Holmstrup kirke

Sæby kirke, apsishvælvningen

Praktiske oplysninger:
Den medbragte madpakke spises i det åbne Vikinghus.
Turpris:
Medlemmer af EFH 100 kr. Øvrige: 150 kr. (Foreningen giver et pænt tilskud).
Betaling i bussen
Mødested og –tid:
P-pladsen ved Søvej i Hvalsø kl. 9,00 lørdag den 4. juni 2011. Hjemkomst kl.16,00.
Tilmelding:
Hans Cornelius, Poppelhegnet 5, Smidstrup, 4330 Hvalsø. corneli-us.hans@gmail.com

senest 30.maj. Begrænset deltagerantal.

Må vi få din e-mail adresse?

Kasserer Ole Theil Knudsen modtager stadig gerne e-mail adresser fra medlemmerne. Dette vil kunne spare foreningen for mange penge til porto.

BRAMSNÆS LOKALHISTORISKE FORENING

Formand: Vagn Reimann, *E-mail:* biva.reimann@mail.dk

http://www.bramsnaeslokalhistorie.dk

Afholdte arrangementer

Generalforsamling

Den 9. februar afholdt Bramsnæs lokalhistoriske Forening generalforsamling i Ejby Forsamlingshus.

Referat fra generalforsamlingen kan læses på foreningens hjemmeside: www.bramsnaeslokalhistorie.dk
I menuen på forsiden kan man i venstre side vælge referatet for 2010.

Hvis man ikke har adgang til internettet, kan man henvende sig til et af bestyrelsesmedlemmerne og bede om at få tilsendt et referat.

Kommende arrangementer

I første halvår af 2011 er der yderligere følgende arrangement:

Besøg på Aastrup gods d. 7. maj kl. 13.30

Mød foråret med en rundvisning på Aastrup gods. Pris kr. 50.

Tilmelding kan ske på følgende mailadresser:

Foreningens Mailadresse:
blf.bramsnaes@live.dk

Og sekretærens mailadresse:
hilcot@mail.dk

Følg i øvrigt med på foreningens hjemmeside. Hvis der bliver mulighed for flere arrangementer, vil de blive annonceret på hjemmesiden.
Hvis der er medlemmer, der har forslag til spændende aktiviteter, vil bestyrelsen meget gerne tage imod dem

Send en mail til blf.bramsnaes@live.dk, hvor du blot skriver f.eks.: Her er min mailadresse, og underskriver med navn og adresse.
Så vil vi sætte dig ind i vores adresseliste. Så kan vi også sende beskeder til dig på e-mail.

Aastrup gods

LEJRE MUSEUMSFORENING

Formand: Philippe Bourbon, E-mail: pdp@mnsmedico.com

Afholdte arrangementer

Foreningens generalforsamling afholdes den 28. april kl. 19.00 på museet. Dagsorden er udsendt til medlemmerne. Efter generalforsamlingen – og kaffen og kagebordet - vil Poul Bjerager fortælle nyt om Skjoldungelandet.

Alle er velkomne.

Kommende arrangementer

Udflugt til Frederikssund

Søndag den 29. maj er der udflugt for medlemmerne til Frederikssund. Vi mødes kl. 10 på parkeringspladsen ved museet og kører i egne biler – eller med hinanden – til Willumsen Museet og derefter til Færgegården, hvor vi spiser den medbragte frokost i museets have. Vi skal se museet på Færgegården, som skal fusioneres med Roskilde Museum. Man betaler selv for entre til museerne og medbringer egen frokost og kaffe. Tilmelding er ikke nødvendig.

Udstilling

Den 1. juli åbner en lille udstilling på museet, som foreningen vil lave om Hestebjerggårds historie og Gl. Kongsgårds historie.

Markedsdag

Museets markedsdag bliver søndag den 14. august kl. 11 - 16 på Gl. Kongsgård.

Sommerfest

Fredag den 16. september kl. 18.30 er der sommerfest for foreningens medlemmer. Der bliver spisning og som sædvanlig festlig musik og sang. Pris: 150,- kr. Tilmelding til museet senest fredag den 9. september.

Husk at sende din mailadresse til museet – så vil du blive mindet om arrangementerne.

Lejre Museum

TADRE MØLLES VENNER

Formand: Kurt Olsen, *Tlf* 46482303, *Email*: merkurbo@mail.dk
Hjemmeside: www.tadremoellesvenner.dk

TMV – ET NYT MEDLEM I LETHRICA - FAMILIEN

Af Kurt Olsen

Tadre Mølle

Med dette nummer af Lethrica optræder foreningen Tadre Mølles Venner for første gang på bladets sider. Det er foreningen meget tilfreds med og glad for, fordi vi herved kommer ud til en større læserkreds end før. Vi håber på et godt samarbejde og er indstillet på at gøre vores bedste for at opnå det.

Skulle der blandt bladets læsere være enkelte, der ikke helt er klar over, hvilken forening vi er, følger her lidt kortfattet baggrundsstof.

TMV er oprindeligt udsprunget af Egnshistorisk Forening med Bent Gottfredsen som drivkraft som en støtteforening for vandmøllen Tadre Mølle, fordi man kunne se, at møllen, der ligger nordvest for Hvalsø, havde svære tider. Mølleren, den lokalt berømte Marie Hansen, kaldet Mølle-Marie, var kommet op i årene, og udviklingen var løbet fra både vind- og vandmøllerne, som forfaldt og for manges vedkommende blev revet ned. Tadre Mølle endte på et tidspunkt også i en dårlig forfatning, men blev restaureret af Nationalmuseet i 1950'erne og blev efterfølgende fredet. I 1986 solgte Mølle-Marie sin kære mølle til staten, og det er baggrunden for, at møllen i dag er offentligt tilgængelig.

Der er kun én vandmølle mere på Sjælland, nemlig Blåbæk Mølle ved Fakse. Den er privatejet og derfor ikke så let tilgængelig som Tadre Mølle.

Med dannelsen af den nye Lejre kommune blev Tadre Mølle en del af Roskilde Museum, der som lejer forestår driften af møllen. Der er ansat en daglig leder, Søren Moses, som med et efterhånden meget beskedent mandskab udbyder undervisningstilbud til f. eks. skoler, og som viser møllen frem for besøgende.

Det overvejende flertal af møllevennerne støtter Tadre Mølle gennem deres

årlige kontingent, men en del af Tadre Mølles Venner er særligt aktive. De kalder sig laugsmedlemmer, og de hjælper med at holde møllen åben i weekenderne og i ferietiden, og de allermest aktive hjælper også med en række praktiske ting.

Desværre har det offentlige ikke ret mange penge til vedligeholdelse af møllen, og den utilstrækkelige vedligeholdelse gennem mange år viser sig nu ved, at selve møllebygningen er i dårlig stand. Der er gentagne gange søgt hjælp hos forskellige fonde, senest ved Arbejdsmarkedets Feriefond og Realdania, men desværre uden resultat. Der er brugt mange kræfter på at finde en fond, der vil træde til med et eller andet beløb, helst ret stort, da en restaurering i det nødvendige omfang bliver en noget bekostelig affære, men det er et problem, at møllen er offentligt ejet. Private fonde synes åbenbart ikke, at det er deres opgave at støtte en offentligt ejet ejendom. Det kan der jo være megen logik i, men det gør livet lidt surt for både mølleforeningen og for DSI-TM, som er den bestyrelse, der forvalter mølle-gården på Naturstyrelsens, dvs. statens, vegne. DSI-TM har sammen med Roskilde Museum taget initiativ til et møde med Kulturarvstyrelsen for at finde en udvej.

Møllecaféen, det gamle stuehus

Det gamle stuehus, Mølle-Maries bolig gennem næsten 90 år, har det heller ikke godt, men da huset ikke (endnu) er fredet, har laugsmedlemmerne fået den ide selv at rette op på skavankerne og har fået DSI-TM's tilladelse.

Den 15. februar var der byggesyn på stuehuset, hvor en arkitekt fra firmaet Creo Arkitekt A/S fra Odense og en repræsentant fra Miljøstyrelsen, altså ejeren, gennemgik huset. Nu venter vi på arkitektens redegørelse. Laugsmedlemmerne har i sinde at forsyne huset med en klimaskærm, som det kaldes, hvilket vil sige, at husets indeklima skal beskyttes mod vind og vejr. Det betyder, at døre og vinduer spiller en vigtig rolle, og her tænker laugsmedlemmerne ikke bare på, at de skal lukke tæt og forsvarligt, men også på, at de skal være autentiske. Husets ydre ændres altså ikke, og det gør det indre (næsten) heller ikke.

Kværnarbejde

Laugsmedlemmerne fik i denne forbindelse sidste år uventet hjælp fra Anders Roland, der på kommunens vegne var ansat til at hjælpe ældre mænd ud af en eventuel passiv tilværelse. Han kørte et projekt Mandfolk i Lejre, og det resulterede i, at en halv snes personer, fortrinsvis mænd, meldte sig i forbindelse med det, vi kalder Projekt Stuehus. Bestyrelsen for TMV har nedsat et 3-mands udvalg, et byggeteam, der skal stå for tilrettelæggelsen af projektet

Vi forbereder os allerede nu på åbningssæsonen ved at gøre møllens kværn i stand. Der i grunden 2 kværne, men vi bruger kun den ene, og det er selvfølgelig den, det handler om. Når det drejer sig om selve møllen, er det møllepasserne, der er i sving. Benævnelsen møllepasser er den korrekte benævnelse ifølge vores nestor, Henning Hansen, der selv har været professionel møller, og som derfor ved alt om møller. I det daglige sjusker vi lidt med titlerne og kalder os møllere, fordi det falder lettere i munden, men det er altså falsk varebetegnelse, vi er kun møllepassere. Det lever vi fint med.

Kværnen er altså skilt ad og blevet bildet, dvs. har fået skærpet de stråler (eller riller), der er kendetegnende for møllesten. Under arbejdet opdagede vi problemer i samlingen af sten og aksel, og det skal der arbejdes en del med, før vi kan samle kværnen igen, og når vi er kommet så langt, skulle kværnen gerne kunne male kornet til fint mel, som vi sælger i møllens cafe.

Som det sikkert forstås, optager Tadre Mølle os meget.

TMV savner et logo.

Tadre Mølles Venner har i forskellige kommunikationsmæssige sammenhænge brug for et logo, og derfor spørger vi, om der blandt Lethricas læsere mon skulle være nogen, der har lyst, tid og evne til at udfærdige et sådant?

Vi forestiller os et logo, hvor vandmølle eller vandhjul indgår i stiliseret form sammen med bogstaverne for foreningen: TMV, men andre ideer kan måske også komme på tale.

Foreningen sætter 3 flasker god Tadre Mølle-vin på højkant som præmie.

Forslag indsendes til: Kurt Olsen, Åbanken 20, 4320 Lejre.

NYT FRA LEJRE ARKIVERNE
Bramsnæs Hvalsø Lejre

Hjemmeside: www.lejre.dk/arkiver

"MADSENS STENE"
- og deres kringlede vej til arkivet

Af arkivleder Anette Tonn-Petersen

Overraskelsen var stor og smilene større, da borgmester Mette Touborg og kulturudvalgsformand Lena Holm Jensen i november pludselig fik lagt neanderthalredskaber i hænderne. Det skete ved afslutningen af debatmødet på Lejre Museum d. 23. november 2010 om de kulturhistoriske satsninger i kommunen, og det var Bent Gottfredsen, der på den måde bragte diskussionen væk fra vikinger og sagn.

Oldsager på bordet under stor moro, men det var ikke en spøg!

(foto Rita Vestergaard)

For der er langt mere at komme efter end sagnkonger, når det gælder egnens bidrag til Danmarkshistorien!

MÅSKE har vi i Ejby tegn på menneskelig aktivitet så langt tilbage som sidste mellemistid, altså for 70.000 - 100.000 år siden. Det er ikke hverdagskost i Danmark, og faktisk er det ikke noget dansk arkæologi officielt har accepteret. Derfor det store MÅSKE.

De, der ikke var på Lejre Museum den aften, var måske til foredrag d. 8. november i Egnshistorisk Forening i Hvalsø. Her holdt Lis Højlund Pedersen et spændende foredrag om sit arbejde med pollenanalyser for RUC. Et af aftenens emner kom også omkring neanderthalere og en geologisk spændende profil ved Ejby Strand, hvor Lis har været med til at bestemme pollen fra sidste mellemistid. Jeg havde til formålet medbragt en kasse med nogle af "Madsens Stene". Bent Gottfredsen og Lis Højlund Pedersen kendte godt disse stens eksistens, men jeg benyttede lejligheden til at fortælle forsamlingen, hvorfor vi på arkivets afdeling i Sæby ligger inde med noget så specielt. Især specielt nu, da vi jo er et arkiv og ikke et museum!

Som de fleste ved, var der fra 1993 til 2007 en samlet institution, der hed Bramsnæs Museum og Arkiv. Her fik jeg i marts 2000 en henvendelse fra lektor i geologi Niels Schrøder på RUC,

Forarbejdet flint fundet på stranden ved Ejby var udgangspunkt for Erik Madsens udgravninger af klinten i 1962 og 1966. (foto Bent Gottfredsen)

der spurgte, om jeg kendte til Erik Madsen, og om han levede endnu?

Erik Madsens udgravninger ved Ejby og publicering heraf, var jeg stødt på i litteraturen om egnen, men jeg mente ikke, at han stadig kunne være i live. Men med hjælp fra gode forbindelser blev han lokaliseret til Hellerup, og Niels Schrøder fik fat i ham.

Anledningen var, at geologerne havde fået foretaget en analyse med optisk stimuleret luminescens af et lag i Ejby Klint, hvor Erik Madsen havde gravet i begyndelsen af 1960' erne. Analysen viste, at laget var 118.000 år gammelt, og dén oplysning skulle Madsen have.

Erik Madsen havde indledt sine studier ved Ejby, fordi han i strandkanten havde fundet store flintstykker, som han mente var såkaldte håndkiler, altså redskaber af stor ælde fra det, man kalder palæolitisk stenalder. Madsen var en meget seriøs amatørarkæolog, der gik systematisk til værks, og det lykkedes ham at finde tre stykker bearbejdet flint i det omtalte lag.

Madsen lå i faglig korrespondance med nogle af Europas førende palæolitikere: J. Wymer i England, A. Rust i Tyskland og F. Bordes i Frankrig. Disse forskere bekræftede alderen på fundene ud fra typologien, men trods interesse fra danske arkæologer som C.J. Becker og P.V. Glob slog hans resultater aldrig igennem.

Man mente, at fundene var halvfabrikata fra langt yngre jægersamfund for 10.000 - 14.000 år siden. Man fandt det også usandsynligt, at en boplads - der dengang var så få og så sjældne - lige netop skulle komme op til overfladen her ved en klint. Især i betragtning af, at der i de mellemliggende 100.000 år havde kørt en isbræ over, som

havde aflejret endnu en moræne på mange meters tykkelse.

I foråret 2001 døde Erik Madsen, og han havde - måske i håb om at få sine videnskabelige resultater anerkendt - testamenteret Nationalmuseet sit dokumentationsmateriale og sin samling af fund.
I maj 2001 fik jeg en henvendelse fra inspektør på Nationalmuseet Peter Vang Petersen. Han har speciale i jægerstenalder og var derfor den, der skulle behandle arven fra politiassistent Erik Madsen. Men museet var kun interesseret i at indlemme de få fund, der var blevet publiceret i internationale tidsskrifter - ville vi have resten?
At indlemme oldsager i filialens samling var ikke lige det, der lå i arbejdsbeskrivelsen, og da slet ikke oldsager, hvis videnskabelige værdi var stærkt omdiskuterede.
Men heldigvis bestyrede jeg også arkivet, og dér kunne jeg uden problemer indlemme Erik Madsens

Udgravningsfeltet på klinten nord for Ejby, der viste sig at bestå af to moræneaflejringer, hvorimellem der var en gammel strandlinje. (foto Erik Madsen)

store dokumentationsmateriale. Erik Madsen havde jo med sine studier og sine publikationer gjort Ejby kendt i hele Europa.
Jeg sagde ja, og Nationalmuseet sendte en bil herud med materialet. At der også fulgte "nogle" kasser med flint med, var en biting - omend den var temmelig tung!

Igennem årene har jeg mange gange taget tilløb til at få bearbejdet materialet og har da også udsendt "røgsignaler" til så-

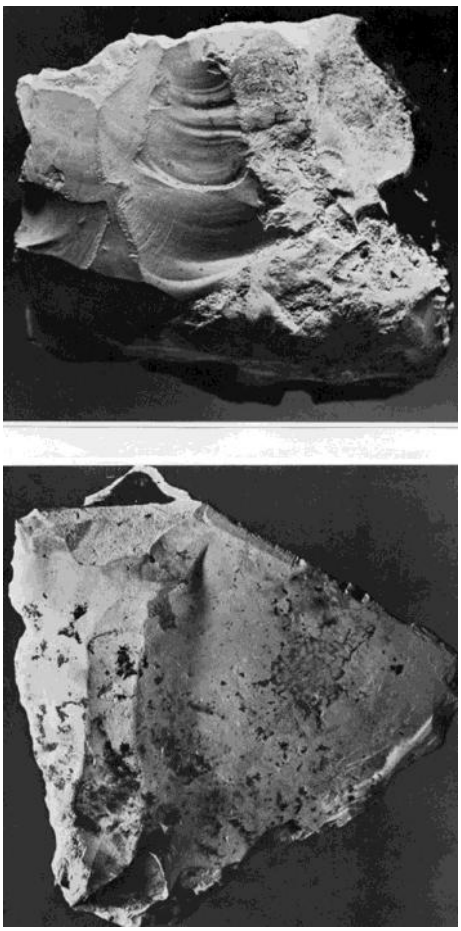

To forarbejdede flintstykker fundet in situ i den gamle strandlinje. Den øverste ved krydset på foregående billede, den nederste ved papskiltet med nr. 13. (foto H.V. Christensen)

vel arkæologer som geologer om at tage sagen op.
Geologerne Niels Schrøder og Erling Bondesen samt den danske palæolitiker Jørgen Holm blev konsulteret ved overtagelsen, men hidtil er der ikke sket noget særligt, bortset fra, at stakkels Karl-Johan Rubæk flere gange har flyttet materialet - det er da også ham, der har døbt dem "Madsens Stene".

Men måske er tiden kommet nu?
Der er flere spændende historiske vinkler på Madsens Stene:
Den ene er naturligvis spørgsmålet, om vi ved Ejby har det ældste fund af menneskelig aktivitet i det nuværende Danmark.
Den anden er videnskabshistorie: Hvordan er vi nået til de erkendelser, vi har - hvor går det glat, og hvor går det galt - og hvem bestemmer, hvad der i sidste ende anerkendes?
Endnu en vinkel er den personlige: Erik Madsen, der havde tænkt sig en kunstnerisk karriere, men som valgte politiuddannelsen på det værst tænkelige tidspunkt i 1944, blev arresteret på Politiskolen af tyskerne og ført til koncentrationslejre i Tyskland. Han kom hjem med de hvide busser og gik igen ind i politiet. Han fandt fylde og måske flugt i sin arkæologiske hobby, der optog al hans fritid fra 1940' erne og 30 år frem. Sine sidste år kastede han sig mere over geologi og mineralogi, et anderledes fagligt miljø, hvor man ikke tvivlede på hans iagttagelser.

Personligt finder jeg alle tre dele spændende, også fordi de når rundt i hjørnerne på min faglige uddannelse. Udover at være magister i europæisk etnologi har jeg et bifag i forhistorisk arkæologi, hvor jeg som første afhandling netop skrev om palæolitikum - og dens fravær i danske fund!

Forarbejdet flint fra Ejby
Foto Bent Gottfredsen

LETHRICA

Lethrica er tidsskrift og medlemsblad for de historiske foreninger i Bramsnæs, Hvalsø og Lejre samt Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner. Arkiverne og museerne tilbydes en fast rubrik.

Lethrica betyder "Noget om Lejre", og bladet er en sammenlægning af Lejre Historiske Forenings blad Lethrica og Nyt fra Egnshistorisk Forening i Hvalsø.

Forsendelse: Lethrica tilsendes medlemmerne af de tre historiske foreninger, Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner samt lokalarkiverne. Ved ***manglende levering*** rettes henvendelse til de respektive foreninger:

LHF: Anni Larsen,

tlf. 46480725,

annilejre@email.dk

EHF: Ole Theill Knudsen,

tlf. 46408253

ole@gundested-camping.dk

BLF: Vagn Reimann

blf.bramsnaes@live.dk

LM: Philippe Bourbon

pdp@mnsmedico.com

TMV: Kurt Olsen

merkurbo@mail.dk

Redaktionsudvalg:
Karl Frandsen, Bent Gottfredsen, Vagn Reimann, Philippe Bourbon, Kurt Olsen

Redaktion og layout:
Thyra Johannesen
thsj@mail.tele.dk

Oversigt over kommende arrangementer

16. – 25. april kl. 11 – 16: Påskestuen, Lejre Museum Klip et gækkebrev på egen hånd

Lørdag den 30. april kl. 17:30: Valborg aften på Tadre Mølle med Egnshistorisk Forening for Hvalsø

30. april 2011 – 1.marts 2012: Særudstilling: "På sporet af fortiden" Lejre Museum. Interaktiv udstilling

1. maj, kl. 13: Lejre Kulturdage. Vi i Lejre – Lejre fra oldtid til nutid, Lejre Museum. Rundvisning i den permanente udstilling

1. maj – 30. september i åbningstiden: Skattejagt, Lejre Museum. Fundene fra Lejre, det historiske landskab og særudstillingen "På sporet af fortiden" inddrages. Præmier til alle deltagende børn. Gratis adgang.

Lørdag den 7. maj kl. 13:30: Besøg på Aastrup gods med Bramsnæs lokalhistoriske Forening

14. – 15. maj, kl. 11 – 15: Lejre Kulturdage – arkæologisk værksted, Lejre Museum. Åbent i forbindelse med Lejre Kulturdage. Her kan du være arkæolog for en dag.

Søndag den 15. maj kl. 8:30 –17:30 fra rådhuset i Allerslev: Udflugt til Kertemindeegnen med Lejre Historiske Forening
Pris 300 kr. pr deltager, der dækker bus, frokost og kaffe samt entre. Tilmelding senest den 7. maj til Karl Frandsen tlf. 46497483 eller mail: karlfrandsen@dlgmail.dk

Søndag den 29. maj: Medlemsudflugt til Frederikssund med Lejre Museumsforening

Lørdag den 4. juni: Historisk ekskursion til Tissøegnen med Egnshistorisk Forening for Hvalsø

Onsdag den 15 juni kl. 19:00: Besøg hos Ole Olsen på Hestemøllegård, Kvarmløsevej 117, Tølløse med Lejre Historiske Forening. Kør ned ad Elverdamsbakken og drej mod Tølløse. Første gård efter Schulstads fabrik. Tilmelding ikke nødvendig

Onsdag den 1 juli: Udstilling om Hestebjerggård og Gl. Kongsgård åbnes på Lejre Museum

Torsdage fra 7. juli – 4. august kl. 11: Sommervandringer ved Gl. Lejre med Lejre Museum og Lejre historiske Forening

Søndag den 14. august, kl. 11 – 16: Lejre Museums årlige markedsdag på Gl. Kongsgård.

Tirsdag den 16. august klokken 17:30: Besøg på oldtidsområdet vest og syd for Farum Sø med Lejre Historiske Forening. Vi bliver guidet af 2 lokale specialister. Ingen tilmelding.